

RAZPRAVE IN RAZISKAVE 5

ALPSKI KOZOROG

(CAPRA IBEX LINNEAUS, 1758)

V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU
IN DRUGOD PO SLOVENIJI

TRIGLAVSKI NARODNI PARK
Bled, 1997

Strokovna knjižnica Triglavskega narodnega parka
RAZPRAVE IN RAZISKAVE 5

ALPSKI KOZOROG

(Capra ibex Linneaus, 1758)

V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU
IN DRUGOD PO SLOVENIJI

The Alpine ibex

(Capra ibex Linneaus, 1758)

IN TRIGLAV NATIONAL PARK
AND IN OTHER AREAS OF SLOVENIA

TRIGLAVSKI NARODNI PARK
Bled, 1997

Avtorji besedila: dr. Miha Adamič, dipl. inž. gozd.
 Branko Galjot, dipl. inž. gozd.
 Zoran Komac
 Miha Marenče, dipl. inž. gozd.
 Jože Šašelj, dipl. inž. gozd.
 Uredil: Miha Marenče, dipl. inž. gozd.
 Lektorica: Alenka Hafner, prof. slov.
 Prevod: Helena Šolar, dipl. geogr. in
 mag. Erica Johnson Debeljak
 Oblikovanje: Saša Dalla Valle, dipl. inž. arh.

Izdal: Triglavski narodni park, Kidričeva 2, Bled
 Zanj: Janez Bizjak
 Tisk: Medium, Zabreznica

Bled, 1997

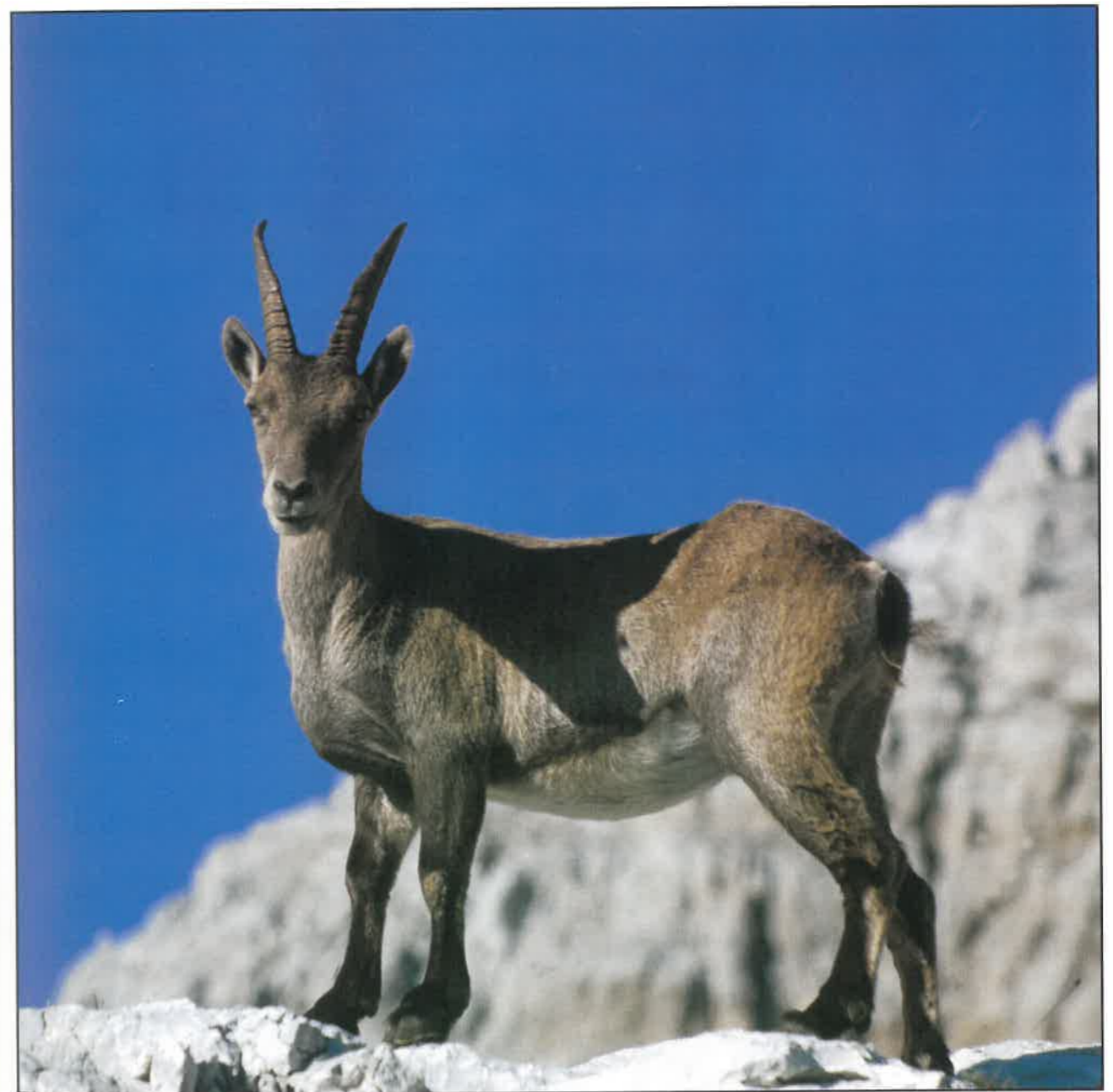
100% recikliran papir

Publikacija šteje med proizvode informativnega značaja iz 13. točke tarifne številke 3 tarife davka od prometa proizvodov in storitev, za katere se plačuje 5% prometni davek od prometa proizvodov (mnenje Ministrstva za kulturo št. 415-587/96 z dne 5. 6. 1996).

VSEBINA
 INDEX

THE PRESERVATION OF THE ALPINE IBEX IN TRIGLAV NATIONAL PARK.....	6
VARSTVO KOZOROGA V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU.....	7
1. INTRODUCTION.....	10
1. UVOD.....	11
2. A SHORT HISTORICAL REVIEW.....	12
2. KRATEK ZGODOVINSKI PREGLED.....	13
3. THE ALPINE IBEX COMES HOME - VOYAGE FROM THE GRAN PARADISO NATIONAL PARK TO SLOVENIA.....	14
3. KOZOROG SE VRAČA V PRVOTNO DOMOVINO - OD NARODNEGA PARKA GRAN PARADISO DO SLOVENIJE.....	15
4. THIRTY YEARS AFTER THE FIRST IBEX (CAPRA IBEX) RESETTLEMENT IN TRIGLAV NATIONAL PARK, A SHORT OVERVIEW OF THE DEVELOPMENT OF THE SPECIES FROM 1964 TO 1994 AND AN ASSESSMENT OF THE LONG-TERM POSSIBILITIES FOR ITS PRESERVATION	22
4. TRIDESET LET PO PRVI NASELITVI KOZOROGA (CAPRA IBEX) V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU, KRATEK PREGLED RAZVOJA POPULACIJE V OBDOBJU 1964 - 1994 TER OCENA DOLGOROČNIH MOŽNOSTI ZA NJENO VARSTVO.....	23
Uvod.....	24
Pregled razvoja populacije alpskega kozoroga v Julijskih Alpah.....	24
Zaključek.....	32
5. IDENTIFICATION OF ALPINE IBEX.....	34
5. SHEMA ZA PREPOZNAVANJE KOZOROGOV.....	35
6. CHRONOLOGICAL PRESENTATION OF THE IBEX SETTLEMENTS UNDER THE CONTROL OF THE BOVEC HUNTING ASSOCIATION	38
6. KRONOLOŠKI PRIKAZ STALEŽA KOZOROGOV V LOVSKI DRUŽINI BOVEC.....	39
7. THE SETTLEMENT OF ALPINE IBEX TO KAMNIŠKA BISTRICA.....	42
7. NASELITEV KOZOROGOV V KAMNIŠKI BISTRICI.....	43
8. THE SETTLEMENT OF ALPINE IBEX IN THE LJUBELJ REGION.....	46
8. O KOLONIJI ALPSKIH KOZOROGOV NA LJUBELJU.....	47
Zgodovina naselitve.....	48
Razvoj kolonije.....	49
Garjavost v koloniji kozorogov.....	51
Solidarnostna akcija in pomoč.....	52
Konec obore in zdajšnje stanje.....	52
UDELEŽENCI NA LETNEM SREČANJU EVROPSKEGA ZDRUŽENJA ZA KOZOROGE NA BLEDU 1994.....	55
PARTICIPANTS OF THE EUROPEAN IBEX ASSOCIATION ANNUAL MEETING, BLED 1994.....	55
SEZNAM FOTOGRAFIJ.....	56
INDEX OF PHOTOGRAPHIES.....	56
AVTORJI FOTOGRAFIJ.....	56
AUTHORS OF PHOTOGRAPHIES.....	56
SEZNAM SLIK.....	57
INDEX OF PICTURES.....	57
SEZNAM KART.....	57
INDEX OF MAPS... ..	57
SEZNAM TABEL.....	57
INDEX OF TABLES... ..	57

*Foto 1) Alpski
kozorog
Photo 1) The Alpine
ibex*

THE PRESERVATION OF THE ALPINE IBEX IN TRIGLAV NATIONAL PARK

JANEZ BIZJAK

How should man protect and preserve a species which has already been in existence for fourteen million years? The ibex is a relic of the historical emergence of the Alps and, along with the bear, the chamois and the eagle, is a symbol of the Alpine animal world. As both a relic and a symbol the image of the ibex is wrapped within the mystery of the supernatural; it is embodied in the oldest legends and is stamped upon coats-of-arms, flags and numerous contemporary logos. It is a symbol of the Romansch civilization, the Switzerland of the Romansch and of the canton of Graubünden or Grischun. It is the animal which we identify with the highest peaks of the Swiss, French and Italian Alps.

Man's earliest presence in the Alps has been estimated, based on archaeological findings, to have been some eight thousand years ago while findings in the caves of Alpine foothills indicate that man's presence in these lower altitudes goes back nearly forty-five thousand years. How then do we protect the ibex which, without the help of man, has survived for millions of years; only in the last century was it nearly exterminated by man's blindness and his superstitious belief in the miraculous power of his own mind.

Should we protect the species and manage it via the regulation or, more accurately, the killing (shoot-off) of a certain number of the species in order to prevent contagious diseases and to maintain a stable population? Or should we protect the species by simply leaving it alone? Should we no longer hunt for ibex and enable the animals to live in accordance with natural law and available feeding conditions so

that their population will be regulated only by disease and other natural circumstances and not by the gun? Both approaches have at least as many supporters as opponents. In the region of Triglav National Park (TNP), the control of the ibex is managed by the Bovec Hunting Association as well as the Board of TNP which is responsible for the Triglav Hunting Reserve. In this area the ibex is fully protected and a comprehensive prohibition on hunting is applied. As the institution entrusted with the care of TNP, we have made this decision in accordance with our responsibility to protect natural eco-systems and to help create conditions for the gradual reestablishment of a natural balance. Such policy is in keeping with the international standards (IUCN) for national parks.

We have learned and are still learning a great deal about the ibex from our two friends who are the uncontested experts on the life of ibex in the Alps. The first is Dr. Vittorio Peracino, one of the directors of the Gran Paradiso National Park, and the second is Dr. Peider Ratti, the chief hunting inspector of Grischun-Graubünden and the leading authority in Switzerland on the management of the ibex. Both are well acquainted with the conditions of the Julian Alps and of TNP, both are good friends of Slovenia and both are responsible for the settlement of the ibex in the Julian Alps. The two are themselves professional colleagues and friends. Dr. Peracino is an ardent supporter of the full protection of the species with a comprehensive prohibition against all hunting of the ibex. This type of protection philosophy has been implemented at the National Park of Grad Paradiso since 1956. There,

Janez BIZJAK,
direktor of Triglav
National Park

VARSTVO KOZOROGA V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

JANEZ BIZJAK

Kako naj človek varuje živalsko vrsto, ki je preživela 14 milijonov let? Kozorog je relikv iz zgodovine nastajanja Alp in poleg medveda, gamsa in orla simbol za alpski živalski svet. Kot relikv in simbol je zavil v skrivnostne predstave o nadnaravnosti, ohranjen v najstarejših legendah ter vtisnjen v grbe, zastave in številne novodobne zaščitne znake. Simbol retoromanske omike in retoromanske Švice; za Kanton Graubünden oz. Grischun. Žival, s katero istovetijo visokogorje v švicarskih, francoskih in italijanskih Alpah.

Človekova prisotnost v Alpah je po doslej znanih najdbah ocenjena na osem tisoč let, v jamah na obrobju Alp pa na 45.000

let. Kako potem varovati kozoroga, ki je brez človeka preživel in se sam ohranjal milijone let, zadnjih nekaj sto let pa bi bil skoraj iztrebljen zaradi človekove zaslepljenosti in vraževnosti v čudodelno moč nekaterih njegovih telesnih delov?

Ali varovati in upravljati tako, da se z regulacijo oz. odstrelom poskuša preprečevati nalezljive bolezni in ohranjati dogovorjeno stabilno številčnost? Ali varovati in poskušati ohranjati tako, da živalsko vrsto pustimo pri miru, je ne lovimo in ji omogočamo, da se ohranja sama skladno s svojimi naravnimi zakoni in prehrabnimi možnostmi, da številčnost uravnava bolezni in drugi naravni pogoji ne puška? Oba načina imata

Foto 2) Alpski
kozorog na preži
Photo 2) An Alpine
ibex on the lookout

Janez BIZJAK,
direktor
Triglavskega
narodnega parka

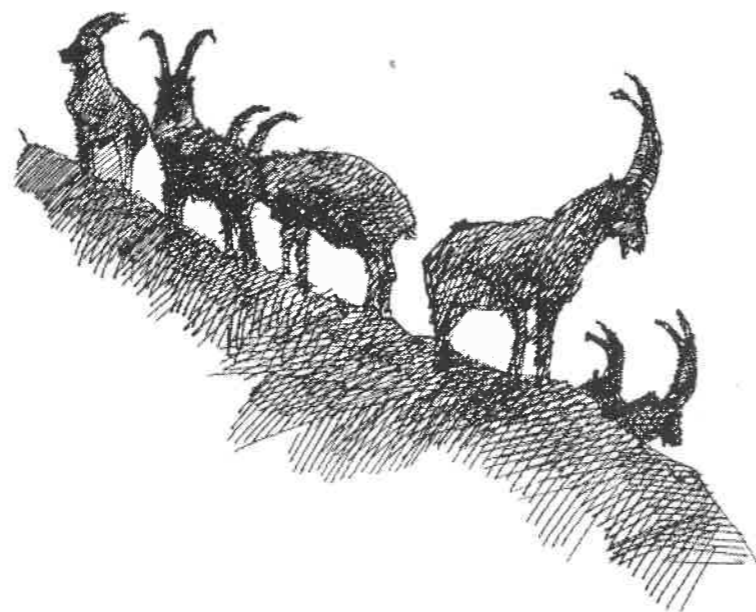
the ibex population from 1956 to 1983 has oscillated between 2,800 and 3,600; in 1985 a steep increase in the population was reported - to 4,000 plus - and in 1995 the population exceeded 5,000. Nature alone regulates the number of animals: causes of death are winter, avalanches and under-nourishment. Disease has not until now been a factor at the National Park of Gran Paradiso. Dr. Ratti is a proponent of regulating the ibex population through regular shoot-offs.

When the management of TNP prohibited the hunting of the Alpine ibex within the Triglav Hunting Reserve, we took the first step toward the protection and preservation of the species. Further measures do not fall within our powers and other entities must cooperate in taking the next necessary steps if we wish to carry out the protection of the ibex in a comprehensive and responsible manner in accord with the needs of the national park. The population of the ibex is not only regulated or determined by natural conditions such as the availability of food and hunting. The ibexes' habitat itself is threatened (and this applies also to chamois) by two human activities which are becoming more and more prevalent: the prohibited pasturage of sheep and goats in the higher mountains and the ever growing number of visitors who increasingly hike off the organized trails.

Are these visitors, who are otherwise devoted to preserving pristine nature, prepared to sacrifice their hiking trips in regions where there are no organized trails, regions which should provide, in accordance with unwritten laws, an untouched oasis of peace intended primarily as a refuge for animals away from man?

Experts on the subject estimate that the ibex species is nearly fourteen million years old. Will the ibex, notwithstanding all of man's interventions to preserve and regulate the species, survive the twentieth century? Put another way, will the ibex survive the end of the twentieth century, a

thirty year period during which, it is often said, man has caused more changes in nature and in the environment than he had in the past several centuries?

vsaj toliko zagovornikov kot nasprotnikov. Na območju Triglavskega narodnega parka (TNP) gospodarita s kozorogom lovska družina Bovec (nad dolino Bavšica) in uprava TNP znotraj lovskega upravnega območja, prejšnjega Gojitvenega lovišča Triglav. Na tem območju je v okviru naših pristojnosti kozorog že nekaj let zavarovan in izločen iz plana odstrela. Kot organizacija za varstvo TNP smo se tako odločili, ker smo dolžni varovati naravne ekosisteme in pomagati ustvarjati pogoje za postopno ponovno vzpostavitev naravnega ravnotežja. Takšna usmeritev je skladna z mednarodnimi IUCN standardi za narodne parke.

O kozorogu smo se učili in se še učimo pri dveh prijateljih, v Alpah nesporno največjih strokovnjakov in praktikah za kozoroge. Prvi je dr. Vittorio Peracino, eden direktorjev narodnega parka Gran Paradiso, drugi je dr. Peider Ratti, glavni lovski inšpektor za Grischun-Graubünden, v Švici glavna avtoriteta za gospodarjenje s kozorogi. Oba sta dobra poznavalca razmer v Julijskih Alpah in v TNP, oba velika prijatelja Slovenije, oba zaslužna za ponovno naselitev kozoroga v Julijskih Alpah. Medsebojna znanca in prijatelja, toda vsak s svojim, nasprotnim, pogledom na varstvo kozoroga. Dr. Peracino je strasten zagovornik popolnega varstva, s prepovedjo vsakršnega lova. Takšno varstveno politiko izvajajo v NP Gran Paradiso od leta 1956 dalje. Populacija kozorogov je v letih 1956-83 nihala med 2.800 in 3.600, po letu 1995 pa se je številčnost strmo dvignila nad 4.000 in je leta 1990 preseгла 5.000. Narava uravnava številčnost sama; kozoroge redčijo zime, plazovi, podhranjenost. Toda bolezni, trdijo, doslej v NP Gran Paradiso še ni bilo.

Dr. Ratti je zagovornik regulacije številčnosti kozorogov z odstrelom. Toda vseeno je sodeloval pri načrtu za popolno varstvo (brez lova) kozoroga znotraj narodnega parka Engadin in pri kantonalni odredbi za petletno prepoved lova na gamse v gorah južne Švice.

Ko smo v TNP, znotraj lovskega upravnega območja Triglav ukini lov na kozoroga, smo naredili šele prvi korak za njegovo varstvo in ohranitev. Naslednji koraki niso v naši pristojnosti in jih morajo storiti tudi drugi, če hočemo izvajati varstvo znotraj TNP celostno, ozaveščeno in narodnemu parku primerno. Kozorogov ne regulirajo oz. redčijo le naravne razmere, prehranske možnosti in puška. Kozorogov habitat (enako velja tudi za gamsa!) je namreč ogrožen tudi od dveh, vedno manj obvladljivih človekovih dejavnosti: divja (nedovoljena) paša ovac in koz v visokogorju ter vedno številnejši obiskovalci, ki vedno številneje pohajajo po gorskih brezpotjih.

Ali so se obiskovalci, ki sicer prisegajo na varstvo nedotakljivosti prvobitne narave, pripravljene odpovedati brezpotnemu potepanju po predelih, ki so po nenapisanih dogovorih ostali nedotaknjene oaze miru, namenjene tudi zavetju živali pred človekom?

Po ocenah strokovnjakov je živalska vrsta kozorog (*Capra ibex* L.) stara 14 milijonov let. Ali mu bo, vsem človekovim varstvenim in regulacijskim ukrepom navkljub, dano preživeti tudi 20. stoletje, o katerem slišimo, da je človeku v zadnjih tridesetih letih uspelo v naravi in okolju povzročiti toliko sprememb, kot jih prej ni bilo skupaj v več tisoč letih?

1. INTRODUCTION

The Stambecco Europe Group is an association of environmental experts involved in the research and preservation of the Alpine ibex (*Capra ibex* L.) species. The headquarters of the group is at the Gran Paradiso National Park Administration in Italy. The group organises a conference each year in one of the countries where the Alpine ibex lives. The main activity of these conferences is the presentation of annual reports on population levels of the Alpine ibex as well as various ongoing research projects on the ibex. This information is also included in the *Ibex Magazine*, the annual expert gazette published by the Stambecco Europe Group.

In September of 1994, the annual ibex conference was held in Bled, Slovenia under the auspices of Triglav National Park. The reports on the ibex population in Slovenia are presented in the 1994 annual report. We would like to thank all of the authors for their contributions and we vow to maintain our concern for the protection of the ibex in Slovenia. That is the duty and obligation of all those involved in the care of this magnificent mountain animal.

Editor

Slika 1) Zaščitni znak Narodnega parka Gran Paradiso
Picture 1) The logo of the National Park, Gran Paradiso

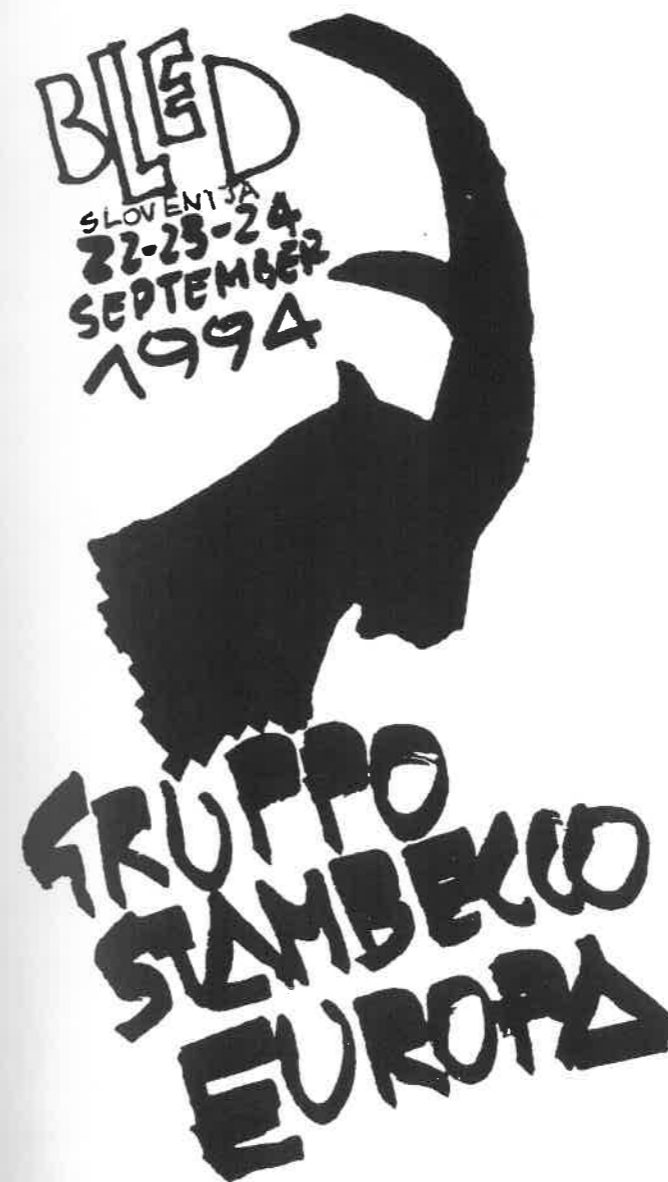
1. UVOD

Evropsko združenje za kozoroge (Gruppo Stambecco Europa - GSE) je strokovno in naravovarstveno združenje za ohranitev in preučevanje alpskega kozoroga (*Capra ibex* L.). Sedež združenja je na upravi narodnega parka Gran Paradiso v Italiji. Združenje organizira vsakoletna posvetovanja v eni od držav, kjer živi alpski kozorog. Vsebina posvetovanj so letna poročila o stanju kozorogov v Alpah, ter predstavitev najrazličnejših raziskav o kozorogih. Vse gradivo iz posvetovanj je objavljeno v letni številki *Ibex*, strokovnem glasilu združenja Gruppo Stambecco Europa.

V mesecu septembru leta 1994 je bilo to posvetovanje v Sloveniji, na Bledu, v organizaciji Triglavskega narodnega parka. V tej strokovni publikaciji Triglavskega narodnega parka so v celoti predstavljena poročila o stanju kozorogov v Sloveniji. Zahvaljujemo se avtorjem za opravljeno delo z željo, da ostane skrb za trajno varstvo kozorogov v Sloveniji naloga in dolžnost vseh, ki jim je ta veličastna gorska divjad zaupana v varstvo.

Urednik

EVROPSKO ZDRUŽENJE ZA KOZOROGE Gruppo Stambecco Europa

TRIGLAVSKI
NARODNI PARK (SL)

PARCO NAZIONALE
GRAN PARADISO (I)

Slika 2) Evropsko združenje za kozoroge je imelo leta 1994 svoje letno srečanje na Bledu
Picture 2) In 1994 the European Ibex Association held its annual convention at Bled, Slovenia

2. A SHORT HISTORICAL REVIEW

MIHA MARENČE

The Alpine ibex (*Capra ibex* L.) is an autochthonous Alpine species. Experts on the species divide it into groups, namely Western and Eastern Alpine ibex. The Eastern Alpine ibex became extinct (or more accurately, were exterminated) in the mid-seventeenth century by people who were convinced that the animal had a medicinal value. Ibex "medicine" had been known as early as Roman times. However, behaviour patterns of the species, living in the open mountain landscape, and the invention of firearms ultimately allowed man to exterminate the entire population of the Eastern Alpine ibex. Ibex living in the Central and Western Alps did not fare much better. Indeed, the last Alpine ibex in Switzerland was killed in 1809 and the species was saved from extinction only by a remarkable accident of fate.

In the mid-eighteenth century the municipal district of today's Gran Paradiso National Park became a part of King Victor Emanuel II's hunting reservation. This annexation served to protect the land where the last sixty of the once numerous Alpine ibex population lived.

By 1878 the number of animals in the reservation had reached 600 and by the beginning of the twentieth century the number was 1,600. Thus, the species was again enabled to exist and spread into the Alpine area. Natural colonisation currents brought the Ibex into the area of the wider Mount Blanc mountain range. More remote Alpine regions were colonised via deliberate interventions. The renewed colonisation of the Alpine ibex began in Switzerland where efforts were made to raise a hybrid of the ibex and the domestic goat. The ibex population was expanding by adding animals from the Gran Paradiso National Park and the Swiss ibex population, using strict controls, also became a source for the colonisation of the species in other parts of the Alps.

Currently, there is a total population of approximately 24,800 ibexes in the European Alps: 1,500 in France, 9,000 in Italy, 12,000 in Switzerland, 1,500 in Austria, 400 in Germany and 400 in Slovenia (Peracino, 1995).

Remarks:

1. The contents of this short historical review were based on the article of the Swiss author, Karl Hagler: "Unser Steinbock ausgerottet und wieder eingeburgert", published in Terra Grischuna 3/60 Magazine.
2. Data on population size in the Alps were conducted by Dr. Vittorio Peracino, Gran Paradiso National Park.

Miha MARENČE,
Engineer of
Forestry, Triglav
National Park,
Kidričeva 2, Bled

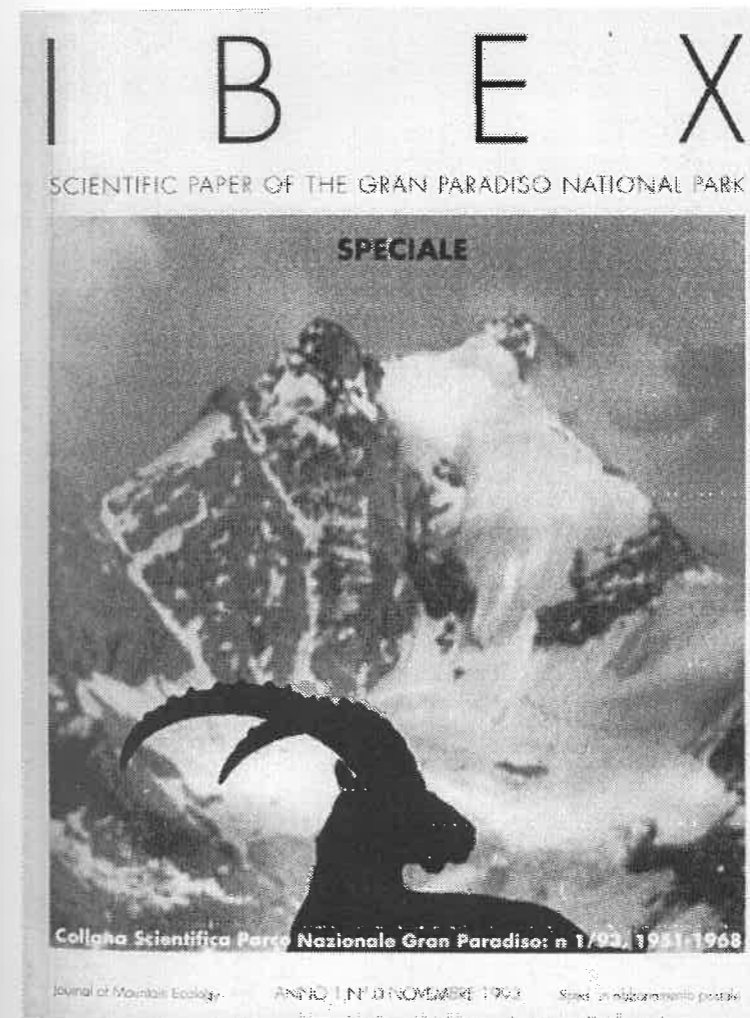
2. KRATEK ZGODOVINSKI PREGLED

MIHA MARENČE

Slika 3) Naslovna stran glasila Evropskega združenja za kozoroge Picture 3) The cover page of the publication of the European Ibex Association

Alpski kozorog (*Capra ibex* L.) je avtohtona vrsta alpskega prostora. Poznavalci kozorogov ga v Alpah delijo na zahodne in vzhodne alpske populacije. Vzhodni alpski kozorogi so izumrli oz. so jih iztrebili že sredi 17. stoletja. Vzrok izginotja

je bilo človekovo prepričanje o zdravilni moči te živali. Kozorogova "zdravila" so poznali že Rimljani. Vedenjske značilnosti, način življenja v odprti gorski pokrajini, ter iznajdba strelnega orožja, so ljudem omogočili dobesedno uničenje te živalske vrste. Tudi s kozorogi v osrednjih in zahodnih Alpah ni bilo dosti boljše. Zadnji kozorog v Švici je bil uplenjen 1809 leta. Le naključje je rešilo alpske kozoroge pred popolnim izumrtjem. Sredi 19. stoletja so bili občinski revirji v današnjem narodnem parku Gran Paradiso priključeni lovneemu rezervatu kralja Viktorja Emanuela II.. S tem dejanjem so trajno zavarovali zadnjih 60 živali nekdanjih številnih kolonij kozorogov v Alpah. Leta 1878 je številčnost kozorogov v tem rezervatu narasla na 600 živali, ter do začetka 20. stoletja že na 1600 živali. S tem so kozorogu zagotovili obstoj in možnost ponovne širitve v alpski prostor. Raszeljavanje je delno potekalo po naravni poti in sicer v območje širše Montblanške skupine, v bolj oddaljene predele Alp pa so jih naseljevali. Ponovna naseljevanja so bila najprej v Švici, kjer so pred tem poizkusili z križanci med kozorogom in domačo kozo. Z dodajanjem živali iz Gran Paradisa ter skrbnim varstvom so se kozorogi ponovno razmnožili in postali "vir" naseljevanj še drugod v Alpah. Danes živi v evropskih Alpah okoli 24800 kozorogov in sicer v Franciji 1500, Italiji 9000, Švici 12000, Avstriji 1500, Nemčiji 400 in Sloveniji 400 (Peracino, 1995).

Opombi:

1. Vsebinsko kratkega zgodovinskega prikaza smo povzeli po članku Karla Haglerja iz Chura v Švici z naslovom "Unser Steinbock ausgerottet und wieder eingeburgert", objavljenem v reviji Terra Grischuna 3/60.
2. Podatke o današnjem številčnem stanju kozorogov v Alpah je posredoval dr. Vittorio Peracino iz narodnega parka Gran Paradiso.

Miha MARENČE,
dipl. inž. gozd.,
Triglavski narodni
park, Kidričeva 2,
Bled

3. THE ALPINE IBEX COMES HOME - VOYAGE FROM THE GRAN PARADISO NATIONAL PARK TO SLOVENIA

DR. VITTORIO PERACINO

Summary

As recently as the last century the Alpine ibex was only a step away from extinction. The species was saved in 1856 when the Italian King, Emanuel Victor, a passionate hunter, proclaimed that the Gran Paradiso area would become part of his hunting reserve and thus ensured the continuation of the capra Ibex L species. In 1923, the reserve was incorporated into the newly-established Gran Paradiso National park which today covers an area of 72,000 hectares. The project to resettle the Ibex species in areas outside of the Gran Paradiso National Park began in the 1920's. Despite the opposition of certain authorities, some animals were brought by hunters and smugglers to a private stockade in San Gallo, Switzerland where they were successfully bred. The ibex continued to multiply and slowly the population was settled in different Alpine locations.

In 1963, the administration of Triglav National Park requested the transfer of ibex to the region. The Gran Paradiso National Park organised a group of experts to work on the relocation of the animals to Slovenia. The transfer was carried out with the support and assistance of the Italian Ministry for Foreign Affairs.

Dr. Vittorio Peracino outlined the difficulties in anaesthetizing the animals and transporting them. In addition, there were great difficulties caused by the local Italian population which opposed moving the animals to other Alpine areas. Nevertheless, despite these various difficulties, the Alpine ibex population has been successfully settled in a wider Alpine area. The success of the project was the direct result of the self-sacrifice and persistence of the people involved.

In 1988, twenty-six Alpine ibex colonies lived in the Alps. The Gran Paradiso National park in Italy represents a home for forty colonies in each of which live approximately one-hundred animals. Ironically, the problem of overpopulation has emerged due to successful breeding methods. Nevertheless, Dr. Vittorio Peracino is convinced that the right choices were made in terms of preserving the habitat of the Alpine ibex. The most important achievement is the increased awareness about the species and the resulting effort to preserve these magnificent animals, the symbol of Alpine fauna.

*Dr. Vittorio
PERACINO,
National Park
Gran Paradiso,
Italy, Parco
Nazionale Gran
Paradiso*

3. KOZOROG SE VRAČA V PRVOTNO DOMOVINO - OD NARODNEGA PARKA GRAN PARADISO DO SLOVENIJE

DR. VITTORIO PERACINO

Izvleček

Alpske kozoroge so v prejšnjem stoletju skoraj iztrebili. Leta 1856 je tedanji italijanski kralj, strasten lovec, Viktor Emanuel, razglasil rezervat Gran Paradiso za kraljevo lastnino in tako zagotovil ohranitev živalske vrste Capra ibex ibex. Leta 1923 so rezervat vključili v novoustanovljeni park Gran Paradiso na današnji površini 72.000 ha. Začetki naseljevanj v druga alpska območja segajo v dvajseta leta tega stoletja. Kljub negativnemu odgovoru takratnih oblasti so lovci in tihotapci prenesli nekaj kozorogov v zasebno ogrado San Gallo v Švici. Švicarjem je uspelo kozoroge razmnožiti in prirastek naseliti po gorah.

Pod pritiskom italijanskega ministrstva za zunanje zadeve je leta 1963 uprava parka Gran Paradiso organizirala skupino izvedencev za odlov in preselitev nekaj kozorogov, pobudo pa je sprožilo takratno vodstvo Zavoda za gojitev divjadi "Triglav", Bled.

Dr. Peracino opisuje težave odlova z uspalnimi naboji ter transporta. Velike težave so bile tudi z domačini, ki so nasprotovali odlovom oz. naseljevanjem v nova alpska območja. Klub vsem težavam so z vztrajnostjo in požrtvovalnostjo uspeli kozoroge razseliti po alpskem prostoru.

Par dolgih ukrivljenih rogov, bradica, kozja noga in ognjene oči; na začetku stoletja je bil kozorog na alpskem loku tako redek, da je marsikateri dolinec videl v njem podobo samega hudiča. Velik delež pri zredčenju te vrste je imel več-stoletni lov. Leta 1856 pa je tedanji italijanski kralj - strasten lovec - Viktor Emanuel razglasil rezervat Gran Paradiso za kraljevo lastnino in tako sprožil akcijo za ohranitev živalske vrste Capra ibex ibex. Rezervat je seveda zagotavljal kralju lov, obenem pa je jamčil ohranitev živalske vrste, ki je že izumirala. Iz Gran Paradisa se je kozorog razširil na ves alpski lok, na ozemlja, kjer so nekoč živeli njegovi predniki. Na tem ozemlju je približno 18.300 živali, razpršenih po francoskem,

italijanskem, švicarskem, avstrijskem in slovenskem ozemlju. Največja gostota kozorogov pa je v Švici (12.000) in Italiji (5.000).

Kraljevi lovski rezervat in nekatera obmejna območja, ki so bila za kozoroga življenjsko pomembna, so leta 1923 vključili v novoustanovljeni narodni park Gran Paradiso. Prvotnih 60.000 hektarov, dodeljenih parku, so leta 1979 z ukazom predsednika italijanske republike razširili na 72.000, tj. na ves masiv Gran Paradiso.

Na teh gorah se je med 19. in 20. stoletjem kozorog številčno razmnožil, se razširil po zavarovanem območju in celo prestopil njegove meje v več smeri: po gorskih pobočjih proti masivu Vanoise, proti

*Dr. Vittorio
PERACINO,
Narodni park Gran
Paradiso, Italija,
Parco Nazionale
Gran Paradiso*

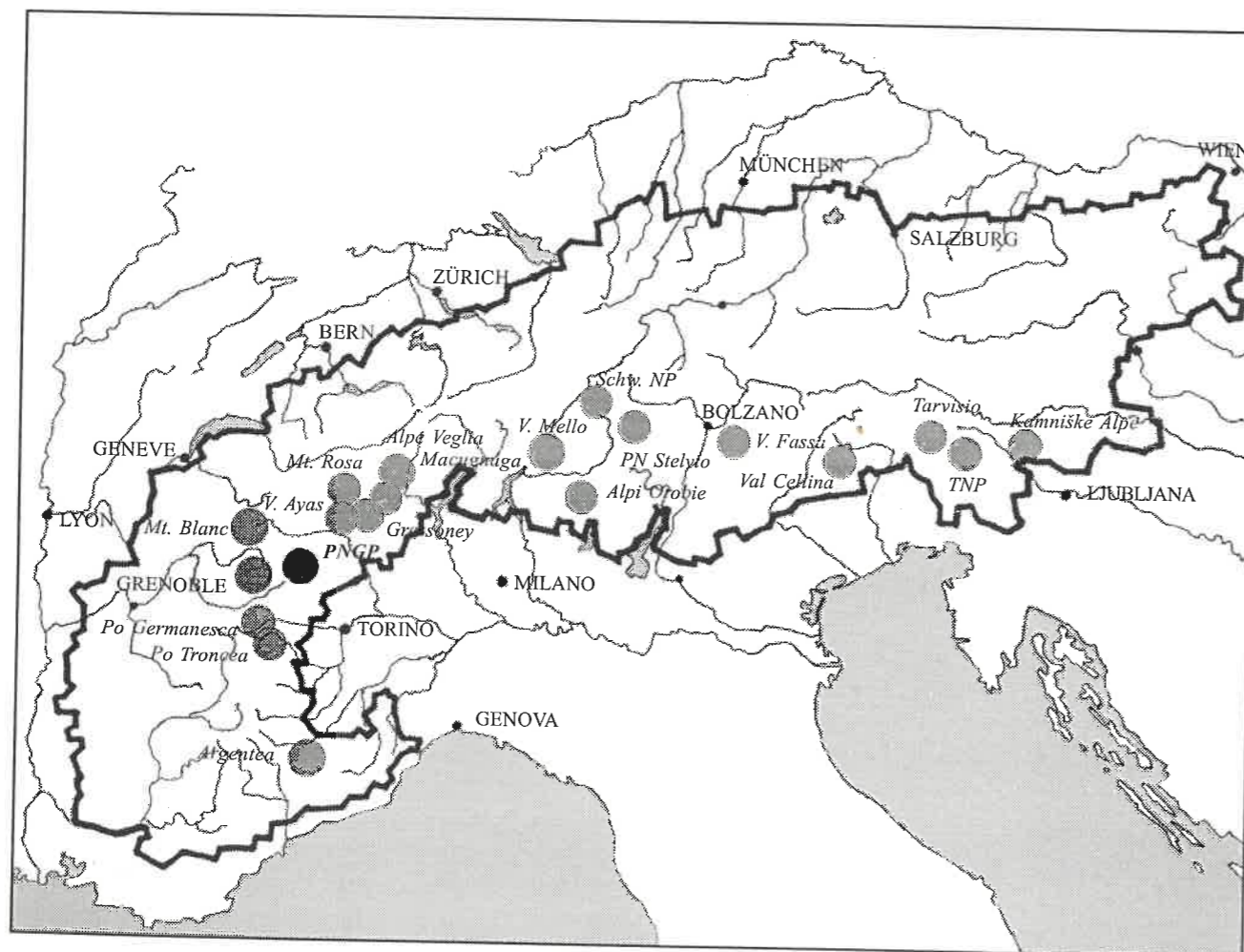
Levanni, proti dolinam Lanzo in proti Punti Tersivi. Prve daljnovidne uprave parka so skušale ujeti in porazdeliti nekaj primerkov po drugih alpskih območjih, v nekdanji kraljevi rezervat Valdieri, na masiv Argentera, v pokrajino Cuneo in na masiv Monte Rosa.

V dvajsetih letih tega stoletja so Švicarji prosili italijansko državo za nekaj kozorogov, da bi obnovili svoje že zelo skrčeno živalstvo.

Kljub negativnemu odgovoru takratnih italijanskih oblasti so nekateri lovci in tihotapci prenesli nekaj kozorogov iz narodnega parka v zasebno ogrado v San Gallo. Švicarjem se je posrečilo kozoroga razmnožiti in prirastek naseliti po gorah. To je bila prava šola za upravnike italijanskega parka, ki so se zavedali potrebe po načrtovanem širjenju kozoroga v Alpah.

Naseljevanje na nova območja je že rodilo dobre rezultate, zaradi vojnih viher pa so ta in podobne pobude zamrle. Število kozorogov se je po drugi svetovni vojni skrčilo na nekaj sto živali. Upravi parka Gran Paradiso, ki je morala tudi sama obnavljati zdesetkano živalstvo, so kar deževale prošnje mnogih evropskih držav, ki so hotele ponovno naseliti kozoroga v svoje parke ali rezervate. Avstrija, Nemčija, nekdanja Jugoslavija in Romunija so prek zasebnikov ali svojih zunanjih ministrstev vztrajno prosile za to divjad, ki bi dajala njihovim zavarovanim območjem velik ugled. Toda stare pasti - lovke, ki so jih nastavljali čuvaji parka in v katere so padali skoraj izključno samci, niso bile primerne za načrte naseljevanja. Ponovno so uvedli "kozoroštvo", ki ga je v tridesetih letih ustanovila komisija parka. V velikih ogradah in stajah so skušali ohraniti tiste živali, ki jih je huda zima prignala v dolino. Uspehi so bili minimalni.

Karta št. 1)
Naseljevanje
kozoroga v Alpah iz
Narodnega parka
Gran Paradiso
(prirejeno po
publikaciji: *Gran
Paradiso, Speciale*)
Map 1) The
colonization of the
Alps with ibex from
Gran Paradiso
National Park
(adapted from the
publication, *Gran
Paradiso Speciale*)

Ob stoletnici združitve Italije so bili, leta 1961, v Torinu predstavljeni trije kozorogi, ki so jih nato prenesli na Monte Rosa. Poskusi, ki jih je uprava parka zaupala ameriškim in nemškim specialistom, da bi odlovili kozoroge, so se izjalovili in večkrat na škodo živali. Pod pritiskom italijanskega ministrstva za zunanje zadeve so leta 1963 upravitelji parka Gran Paradiso organizirali skupino izvedencev v tej dejavnosti, celotno pobudo pa je sprožilo vodstvo Triglavskega narodnega parka.

Uprava parka Gran Paradiso se je morala spoprijemati s težavami, ki so jih povzročili divji lovci, predvsem pa s finančnimi problemi. Državni prispevek je bil tako skromen in redek, da večkrat ni zadostoval niti za izplačila čuvajev, zato je bilo vodstvo prisiljeno črpati finančna sredstva iz selektivnega lova. Takrat sem prišel v park kot navaden lovski čuvaj. Delovno

mesto je bilo začasno in ni dajalo nobene finančne gotovosti. Pri napornem delu na višini 3000 metrov mi je pomagala skupina čuvajev. Zbujal sem se vedno za rana in čakanje na nekdanjih kraljevih prežah je bilo mučno. S seboj sem imel samo puško, nabito z uspavalnimi injekcijskimi naboji, njen doseg pa ni presegel 12 metrov. Težke medeninaste injekcije so se odbijale od trde kozorogove kože. V Evropi smo prvi uporabljali takšno uspavalno sredstvo, ki je delovalo na osrednji živčni sistem, ne da bi pri tem povzročalo stranske učinke, podobne kurarovim.

Ko smo ugotovili, kdaj je najugodnejši čas, da se lahko približamo živalim in ko smo tehnično izpopolnili injekcije, se nam je posrečilo prijeti dva kozoroga in kožo. Živali so trdno spale, tako da smo jih brez večjih težav imobilizirali. Zahtevnejši je bil prenos 80 kg težkega kozoroga, ker je bil učinek uspavalnega sredstva

Foto 3) Kozorog na strmih pobočjih v Triglavskem narodnem parku
Photo 3) An ibex on a steep slope in Triglav National Park

kratkotrajen. Ob velikem začudenju prebivalstva smo pripeljali težak tovor v Cogné v lesenih zabojih na železnih saneh za seno. Takratnega ravnatelja parka prof. Renza Vindesotta in mene so prijaviли kot divja-lovca, in to prav tisti ljudje, ki niso nikoli marali parka na "svojih" gorah. Ker me je delo tako prevzelo, sem to kar prezrl. Po 22 ur dolgi vožnji na terenskem vozilu smo živali prepeljali v Triglavski narodni park. Strokovnjaki ljubljanske univerze so kozoroge najprej nadzorovali v veliki ogradi, pozneje pa so jih na moj nasvet osvobodili. V park so naselili nato še 17 kozorogov; v nekaj letih se je prvih 20 razmnožilo na 260 kozorogov, ki so se razširili na sosednja ozemlja. Kozorog je idealno združil oba narodna parka.

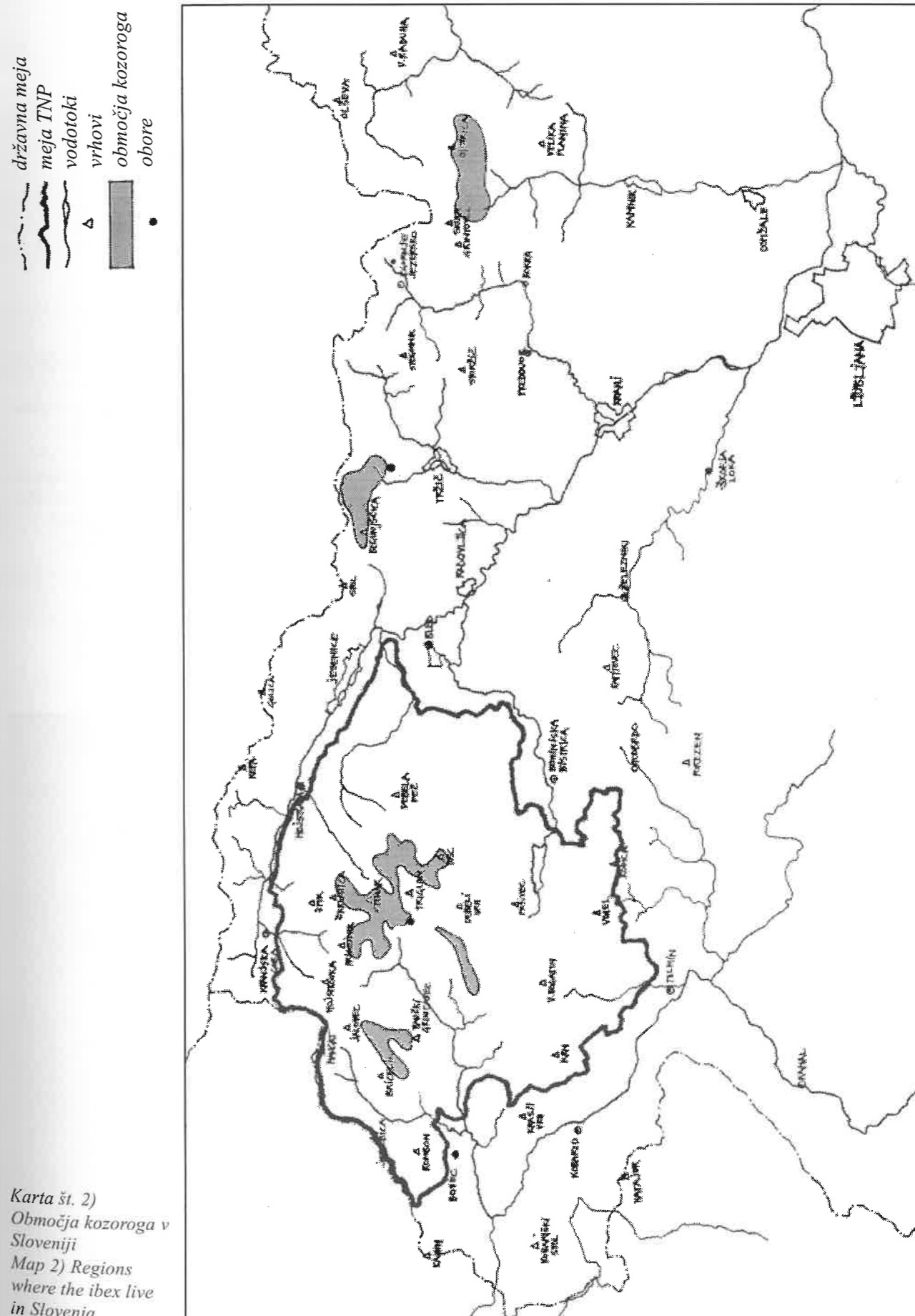
Iz Gran Paradisa smo kozoroge naselili na masiv Ruthor v La Thuille, na Mont Blanc v Val Veny, na Grand Combin v Valpellino, v oazo Grande v Val Tourmanche in v Val d' Ayas na masiv Rosa ter v Gressoney, Alagno in Macugnago. Leta 1967 je uprava parka prekinila selektivni lov in novo ustanovljena zdravstvena služba se je lahko posvetila proučevanju in skrbi za živali in tudi lovu z najnovejšimi puškami, nabitimi z izpopolnjenimi uspalavnimi injekcijami.

Delo se je nadaljevalo in kozoroge smo naselili na masiv Monviso v Val Pellice in Val Argentea (v zgornjo Val di Susa). S tega ozemlja so se sami razširili v doline Po Germansca in Po Troncea. Prav tako se je kozorog izselil iz parka Gran Paradiso v Valgrische, v vzhodno Levanon, v Ciamarello, prestopil je francosko mejo vzdolž masiva Vanoise in prispel do Modane. Medtem je leta 1964 tudi Francija ustanovila na teh gorah svoj narodni park; po desetih letih so v parku našteali že prek 500 kozorogov. Tudi uprava parka Stelvio je zaprosila park Gran Paradiso za nekaj kozorogov, nekaj pa si jih je priskrbel v Švici. Živali so najprej naselili na masiv Gran Zebro, pozneje pa so jih dokončno naselili v Val di Sole.

Naseljevanje alpskega loka se je nadaljevalo. V majhnih skupinah po 8-10 primerkov je kozorog prišel v parke Alp Veglia v pokrajini Novara, zgornje Valsesie v pokrajini Vercelli, dolina Fassa v pokrajini Trento, v trbiški naravni rezervat in še v zgornjo Val di Mello v pokrajini Sondrio, v Val Aurina in na masiv Val Calizza Turlon ter na Karnijske predalpe. Skupino kozorogov, ki se je iz Triglavskega parka naselila v Bovško dolino, so okrepili z novimi živalmi, nekaj kozorogov pa so spustili tudi v Kamniške Alpe.

Danes živi v parku Gran Paradiso več kot 30 kolonij, vsako pa sestavlja 100 živali. Vseh 4000 kozorogov (število stalno narašča) si mora deliti že pretesen prostor, v katerem živi še 8000 gamsov, svizci, mala divjad in ptiči. Iz teh kolonij so črpali majhne skupine kozorogov za naseljevanje. Tudi dežele Lombardija, Venetto in Furlanija-Julijska krajina so odkrile nova ugodna naselitvena območja in nenehno spraševale za kozoroge tako v parku Gran Paradiso kakor tudi v Švici. Naseljevanje kozoroga se nadaljuje še danes, ko je po alpskem loku ustaljenih že 26 kolonij, italijanskih in tujih, od katerih jih je bilo kar 18 ustanovljenih v začetku šestdesetih let. Začenjajo se prve, seveda postopne obnove starejših kolonij, ki so že presegle 100 živali.

Proces naseljevanja je sprožil najrazličnejše odzive. Na začetku so našo dejavnost ovirali tamkajšnji prebivalci, ki so trmasto vztrajali pri tem, da je kozorog samo njihova in krajevna naravna dediščina. Zgodilo se je, da so pobili nekaj odlovljenih kozorogov, ki so v stajah čakali na potovanje v novo kolonijo. Preglavice so nam delali tisti lovci, ki niso hoteli, da bi kozoroge jemali iz njihovih lovišč in jih naseljevali v nova območja. Kozorogi, ki smo jih naselili na La Thuille, v Argenteo in v zgornjo Val di Susa, so takoj izginili. Tudi pastirji so nam nagajali; v naravnem parku v zgornji Valsesii so ubili brejo kozorogovo kozo. Ko so odgovornega prijeli in kaznovali, se je izgovarjal, češ da kozorogi odjedajo njegovi čredi pašo.

Naravnost sramotni sta bili neodgovornost in brezbržnost upraviteljev parka Alp Veglia, ki so najprej prosili za kozoroge, nato pa so jih spustili brez kakršnegakoli nadzorstva.

Today najslabše se dogaja zdaj: upravitelji območij, odmerjenih za novo naselitev, podpirajo vse pobude v korist kozorogu, medtem ko zaščitniki kozorogovih izvornih območij vztrajno ovirajo vsako delo. Njim se pridružujejo še ekstremistične skupine dolincev, ki niso nikoli marale parka na svojih gorah in so vedno ovirale ter ogrožale njegovo delovanje. Prav ti ljudje so odgovorni za kraje komaj ulovljenih kozorogov in za grožnje z obtožbami na sodišču. Vse te nevednosti so se vrstile takrat, ko je narodnemu parku Gran Paradiso vsa Evropa priznavala zaslugo za ohranitev kozoroga pred zanesljivim uničenjem in zaslugo za ponovno naselitev kozorogov

v tista območja, v katerih so imele te živali idealne življenjske razmere. Januarja 1986 je uprava parka dobila od ministrstva za okolje pismo, v katerem je bila izražena vsa podpora postavljenim ciljem. Pohvaljene so bile vse pobude, ki so omogočile razširjanje kozoroga - simbola evropskega gorstva - na tista območja, na katerih je živel, preden bi skorajda izginil.

Kljub tem spodbudnim začetkom je prihodnost pobud v prid kozoroga zelo negotova. Zdravstvena služba in čuvaji nadaljujejo svojo dejavnost dokaj zaskrbljeni, ker so izpostavljeni nepredvidljivim pritiskom in imajo nevarno delo na zelo težavnem alpskem svetu. Zaščita ministrstva za okolje pa še nima takšne moči, da bi lahko dajala naši dejavnosti dovolj podpore. Če parku ne bi uspelo nadaljevati z naseljevanjem kozorogov, bo lahko črpal živali iz bogatih rezervatov manj birokratizirane Švice.

Foto 4) Območje Trente, kjer so sedanja kozorogova stanišča; Razor, Planja, Kanceljni
Photo 4) The region of Trenta where the ibex has settled; Razor, Olanja, Kanjceljni

Seveda ostaja še mnogo nerešenih vprašanj in problemov. Prvi med temi je umrljivost stotin kozorogov pozimi, saj je zanje ozemlje parka postalo pretesno. Od leta 1964 do danes se je skotilo 12.000 kozorogov; jeseni 1986 smo zabeležili 3914 mladih živali. Velik prirastek pa se izniči zaradi omejene vegetacije določenega območja. Bolezni se širijo hitro predvsem v številčnejših čredah in povzročajo velike morije, ki jim človek ni mogel ali tudi ni hotel biti kos. Prepričani pa smo, in nam to daje tudi moč, da smo izbrali pravo pot za reševanje kozorogovega okolja, da smo ustanovili pravo šolo metodologije odlova in končno, da nam je uspelo zbuditi zavest za ohranitev te enkratne vrste, simbola alpskega sveta, ki ne sme nikoli umreti.

Opomba:

Zaradi celostnega pregleda varstva in naseljevanja kozorogov v alpski prostor uvrščamo v to publikacijo tudi članek dr. Vittoria Peracina, strokovnjaka za kozoroge iz narodnega parka Gran Paradiso, ki ga je objavil v reviji Lovec leta 1988, številka 5, v prevodu Igorja Pahorja.

4. THIRTY YEARS AFTER THE FIRST IBEX (*CAPRA IBEX*) RESETTLEMENT IN TRIGLAV NA- TIONAL PARK

A SHORT OVERVIEW OF THE DEVELOPMENT OF THE SPECIES
FROM 1964 TO 1994 AND AN ASSESSMENT OF THE LONG-TERM
POSSIBILITIES FOR ITS PRESERVATION

PROF. DR. MIHA ADAMIČ AND MIHA MARENČE

Summary

The article discusses the Capra ibex population in the Julian Alps from the time when the first fifteen animals were brought to the Zadnjica region in the Trenta Valley from the Italian Gran Paradiso National Park in 1964. The population grew relatively fast and was populating wider and wider areas up to 1980 when it reached its maximum size of 217 animals. The growth of the population was stopped in 1981 by the outbreak of the chamois scabies disease. Many animals died of the disease and the population had fallen to as little as one-hundred animals by 1986. The area where Capra ibex lived had become much smaller as well. In 1987 when the disease was no longer present, the population began to grow again. There were about 160 animals living in the Triglav Hunting Reserve and about 67 in the reserve managed by the Bovec Hunting Association. That is, the population has returned to its 1980 - or pre-scabies - size.

Despite the fact that the Capra ibex is an allochthonous species of the Triglav National Park, its long-term presence and visibility has gained it the sympathy of the many visitors to the park. These factors have helped to create a consensus for the maintenance of ibex in the park. The high mortality rate caused by the chamois scabies disease indicated the vulnerability of an isolated population when external pressures, such as the aforementioned parasitism, come to bear. Similar situations can be expected in the future and, when unchecked, this type of phenomenon can cause the extinction of a local population.

A long-term protection strategy should be prepared in order to preserve the vital Capra ibex population in the Julian Alps. Both temporal and spatial aspects should be addressed. The latter should be done in conjunction with the monitoring of population growth and the selection of potential donor population to augment the number of ibex in TNP. Such activity calls for closer collaboration with the Europe Stambecco Group whose task is the maintenance and resettlement of the Alpine ibex within the historical and contemporary ibex habitats in the European Alps.

Professor Dr. Miha
ADAMIČ, Department of Forestry,
Biotechnical
Faculty, Večna Pot
83, Ljubljana
Miha MARENČE,
Engineer of For-
estry, Triglav
National Park,
Kidričeva 2, Bled

4. TRIDESET LET PO PRVI NASELITVI KOZOROGA (*CAPRA IBEX*) V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU

KRATEK PREGLED RAZVOJA POPULACIJE V OBDOBJU 1964 -
1994 TER OCENA DOLGOROČNIH MOŽNOSTI ZA NJENO
VARSTVO

PROF. DR. MIHA ADAMIČ IN MIHA MARENČE

Izvleček

Prispevek obravnava dinamiko populacije kozorogov v Julijskih Alpah od njenega nastanka s prvo naselitvijo 15 živali iz Parco Nazionale Gran Paradiso v Italiji leta 1964 v območje Zadnjice v Trenti. Razmeroma naglo rast populacije in širjenje populacijskega območja kozorogov, ki je vrhunec dosegla leta 1980 z ocenjeno velikostjo 217 živali, je zavrl pojav gamsjih garij leta 1981. Zaradi obsežnega pojava pogina kozorogov, okuženih z gamsjimi garjami, je v obdobju do leta 1986 prišlo do hitrega upada velikosti populacije na vsega 100 živali. Istočasno se je močno skrčilo tudi območje njene razširjenosti. Po letu 1987, po umiritvi pojava gamsjih garij je pričela populacija ponovno počasi naraščati. Leta 1993 je štela skupaj okoli 230 živali, od tega 160 živali na območju gojitvenega lovišča Triglav in 67 v lovišču LD Bovec oziroma približno toliko kot v času populacijskega maksimuma leta 1980. Čeprav je kozorog v Julijskih Alpah dejansko alohtona vrsta, pa njegova dolgoletna prisotnost in predvsem dobra opazljivost vzbujata simpatije med obiskovalci TNP in tako soustvarjata konsenz za njegovo ohranitev v parku. Visoka smrtnost zaradi gamsjih garij je opozorila na ranljivost antropogene, izolirane populacije v primerih pojava sholastičnih pritiskov, kamor lahko uvrstimo navedeno epizootijo in kakršne lahko pričakujemo tudi v prihodnje. Ti pojavi lahko povzročijo izginotje lokalne populacije.

Za dolgoročno ohranitev vitalne populacije kozoroga v Julijskih Alpah je zato potrebno izdelati strateški plan varstva z opredeljenimi časovnimi in prostorskimi mejniki postavljenih nalog v povezavi z monitoringom razvoja populacije ter izborom potencialnih donatorskih populacij za dodajanje živali v obstoječo populacijo v TNP. Pri načrtovanju akcij pa bo potrebno tesneje sodelovati z Gruppo Stambecco Europa, katere naloga je ohranitev in ponovna naselitev alpskega kozoroga v okviru zgodovinskega in današnjega območja razširjenosti vrste v evropskih Alpah.

prof. dr. Miha
ADAMIČ, Oddelek
za gozdarstvo
Biotehniške
fakultete, Večna pot
83, Ljubljana,
Miha MARENČE,
dipl. inž. gozd.,
Triglavski narodni
park, Kidričeva 2,
Bled

Uvod

V letu 1994 mineva 30 let od prve naselitve kozoroga (*Capra ibex*) v Julijske Alpe oziroma natančneje, od naselitve leta 1964 na območje Zavoda za gojitev divjadi Triglav (Fabjan 1977), ki je danes vključeno v Triglavski narodni park. Čeprav za trditev, da je alpski kozorog avtohtona živalska vrsta (Vidic 1990), ki je na ozemlju današnje Slovenije živela po koncu ledenih dob, ni trdnih dokazov (Kryštufek 1991, str. 253), pa je bila akcija prikazana kot ponovna naselitev izginule oziroma iztrebljene živalske vrste (Fabjan 1977). Če upoštevamo, da je bila prva naselitev kozorogov na ozemlju današnje Slovenije opravljena v letih 1890-1896 v Karavankah, na posestvu barona Borna pri Sv. Katarini nad Tržičem in druga leta 1953 v Kamniški Bistrici (Kryštufek 1991), je treba naselitev kozorogov v Julijskih Alpah leta 1964 dejansko obravnavati kot dodatno naselitev oziroma osnivanje nove kolonije že prisotne (naseljene) alohtone živalske vrste.

Foto 5) Prva naselitev kozoroga v Julijskih Alpah; prenos kozorogov leta 1965 v Zadnjici (uslužbenci Zavoda za gojitev divjadi "Triglav").
Photo 5) The first settlement of ibex in the Julian Alps; the transfer of ibex in 1965 to the Zadnjica Valley (employees of the Triglav Institute for the Cultivation of Wild Game)

Pregled razvoja populacije alpskega kozoroga v Julijskih Alpah

V naslednjem je prikazan kronološki potek priprav za naselitev, naselitve in razvoja inicialne populacije v obdobju 1962-1994. Pri tem smo uporabili naslednje vire:

- podatke iz arhiva Zavoda za gojitev divjadi Triglav,
- podatke arhiva uprave Triglavskega narodnega parka,
- ugotovitve vsakoletnih inventarizacij prosto živečih divjih živali v TNP ter ustna sporočila revirnih naravovarstvenih nadzornikov v TNP.

1961, 1962

Pripravljalno obdobje. Iskanje primer-nih donatorskih populacij v Italiji in Švici. Težave z uvoznimi dovoljenji.

1963

Dr. R. Videssot iz Parco Nazionale Gran Paradiso (v nadaljevanju PNGP) obišče Zavod za gojitev divjadi Triglav. V pisnem poročilu o eno tedenskem terenskem ogledu območja predlaga Trento oziroma Pihavec, Luknjo, Kuklo, Mlinarico in Kriške pode kot najprimernejša območja za osnivanje inicialne populacije kozorogov v ZGD Triglav. Podobno oceno o primernosti območja za naselitev poda tudi Švicarski izvedenec Max Weber. S PNGP je sklenjen dogovor o zamenjavi kozorogov za naselitev za jelenjad in srnjad, odlovljeno v Sloveniji.

Foto 6) Člani LD Bovec pri pripravi na prenos kozorogov v Bavšici leta 1975
Photo 6) Members of the Bovec Hunting Association preparing for the transfer of ibex to Bavšica in 1975

1964

15 kozorogov obeh spolov iz PNGP je bilo izpuščenih v prilagoditveno oboro v Trenti. En samec je poginil, en samec pa je pobegnil iz obore in se je kasneje zadrževal v okolici Kredarice.

1965

10. junija je bilo iz obore izpuščenih 16 kozorogov iz PNGP (13 iz skupine živali iz zamenjave v letu 1964 in trije, kupljeni spomladi leta 1965). Živali so se ustalile v Pihavcu. 22. junija je bilo naravnost v naravo izpuščenih še pet kozorogov iz Švice. Kozorogom so v Pihavcu postavili dve veliki krmišči, kamor so pričeli redno prihajati. Krmili so jih s senom, ovsom in koruzo.

1966

Kozorogi so se zadrževali v širšem območju Pihavca. Širjenja areala (še) ni bilo opaziti. Zaradi visokih cen in težav z nabavo kozorogov v tem letu ni bilo dodatnih naselitev.

1967

Prvi prirastek v koloniji kozorogov. Opaženi so bili trije mladiči. Kolonija je pričela širiti svoje bivalno območje. Skupina devetih živali se je do zime držala na območju med Luknjo in Križko planjo ter v Sovatni. Trije samci so se poleti zadrževali v Lepem Špičju, en samec pa se je v jeseni klatil med Vršičem, Bovškim Grintavcem ter Bavšico.

1968

Opazili smo dve samici z mladičema. Kolonija kozorogov je narasla na okoli 30 živali. Zaradi pojava gamsje slepote v lovišču ZGD Triglav, v območju kolonije ni bilo sistematičnih opazovanj. Registriran je bil pogin enega samca ob poti med Sovatno in Kriškimi podi. Dodatnih naselitev kozorogov ni bilo.

1969

Spomladi smo opazili dve vodeči kozi s tremi mladiči. 17. julija je bilo organizirano opazovanje v predelu Vrata-Sovatna-Stenar-Bovški Gamsovec. V tem predelu je bilo ugotovljenih skupaj 14 živali. V decembru je bila izvedena inventarizacija celotnega območja razširjenosti kozorogov. Skupaj je bilo naštetih 32 živali v treh skupinah, in sicer:

območje	število živali
Pihavec-Kriški podi	24
Kukla	6
Kuk-Plazi	2
skupaj	32

En odrasel samec, ki se že tretje leto zadržuje v Bavšici, v lovišču LD Bovec, je bil večkrat opažen na italijanski strani Kanina.

1970

V obdobju med junijem in avgustom so revirni lovci ugotovili prirastek štirih mladičev. Skupaj je kolonija kozorogov v ZGD Triglav štela 36 živali.

1971

14. maja je bilo na planini Krstenica izpuščenih 12 kozorogov (šest samcev in šest samic) iz Švice. Živali so z letalom prispele na Brnik, od tod v Bohinj s kamionom, iz Bohinja na Krstenico pa z vojaškim helikopterjem. 1. julija so bile dodatno naseljene še tri živali iz Graubündna v Švici. V letu 1971 je bilo opaziti prirastek osmih mladičev. Konec leta je bilo ugotovljenih (registriranih) po številu 52 kozorogov.

1972

V tem letu je bilo opaziti prirastek 16 mladičev. V juniju je bilo dodatno naseljenih 12 kozorogov (šest samcev in šest samic) iz Graubündna, ki so bili izpuščeni pod vznožjem Pihavca in Luknje v Zadnjici. Odstreljena sta bila dva kozoroga.

1973

Dodatno naseljenih je bilo osem živali in sicer, v juliju šest kozorogov, (štirje samci in dve samici) iz Švice, v septembru pa dva samca iz PNGP. Ugotovljeni prirastek kolonije v letu 1973 je znašal 13 mladičev.

1974

Z opazovanji je bilo ugotovljena številčnost okoli 100 živali, med njimi prirastek 16 mladičev. Kolonija kozorogov je razdeljena v 6 skupin, ki naseljujejo območja v Prisojniku, Kukli, Pihavcu, Kriških podih, Za Skalo in pod Triglavom. Poleti se v Vratih zadržuje okoli 25 kozorogov. Dodatno je bilo v juniju v Zadnjico naseljenih šest kozorogov (trije samci in tri samice) iz PNGP. Živali so bile individualno markirane z ušesnimi markicami ter imajo desni rog belo pobarvan.

1975

S pomočjo sistematičnih opazovanj je bila skupna številčnost kozorogov ocenjena na 160 živali. Preko poletja se je okoli 20 kozorogov zadrževalo v dolini Vrat na območju Bivaka 4 in na Stenarjevi glavi, pred nastopom zime pa so se vrnili prezimovat na sončno stran v Zadnjico v Trenti. Občasno so posamezne živali poleti opazili tudi v Zgornji Krmi, na Skednu na Komni ter v Toscu. Prsk je bilo opaziti v obdobju od začetka decembra do začetka januarja. Krmišča, založena s senom, koruzo in briketi, je pozimi obiskovalo le okoli 40 živali.

V juniju je bilo prosto v naravo v Zadnjici dodatno izpuščenih 12 kozorogov, štiri živali iz PNGP in osem iz Graubündna v Švici. V istem letu je bila opravljena prva naselitev kozorogov (dve živali iz PNGP) v lovišče LD Bovec, v območje Bavšice, kjer se je leta 1967 pojavil odrasel samec, ki je emigriral iz kolonije v Pihavcu.

Foto 7 in 8) Stanišče kozorogov na pobočjih Pihavca
Photo 7 and 8) An ibex settlement on the slopes of Mount Pihavec

Foto 9) Par kozorogov pod Pihavcem
Photo 9) An ibex pair beneath Mount Pihavec

Foto 10) Kozorogi na Kriških podih
Photo 10) Ibex on Kriški podi

1976

Zaradi nadaljnega širjenja kolonij, menjave sezonskih delov habitatov in izseljevanja ter klatenja manjših skupin in posameznih osebkov postaja opazovanje in ugotavljanje velikosti populacije kozorogov vse težavnejše. Le-ti so razkropljeni na območju treh lovskih oddelkov v šestih skupinah, in sicer v predelih med osrednjimi deli zaščitene Triglavskega narodnega parka - Velikim špičjem - Triglavom - Pihavcem - Kriškimi podi - Kuklo - Golico in Prisojnikom. V teh šestih skupinah kozorogov v oddelku Trenta je po številu 168 živali. V poletnih mesecih se kozorogi pojavljajo tudi v Vratih, na Velem polju in Zgornji Krmi. Na krmišča prihaja pozimi le okoli 40 živali, ki najraje jedo koruzo v storžih.

1977

Registrirani zimski pogin kozorogov v ostri zimi 1976/77 znaša sedem živali (trije samci in štiri samice), dejanske zimske izgube pa so bile verjetno večje. Kozorogi, skupna ocenjena številčnost v oddelku Trenta je 160 živali, se v glavnem zadržujejo v štirih skupinah, in sicer:

območje	število živali
Pihavec-Kriški podi	86
Triglav-Sedmera jezera	30
Goličica	15
Plazi	17
druga območja	12
skupaj	160

1978

Razporeditev kolonij kozorogov in njihova številčnost je podobna kot v letu 1977. Ugotovljen je bil zimski pogin treh kozorogov. Dodatno so naselili v Bavšici, LD Bovec, šest kozorogov iz Graubündna v Švici.

1979

Številčnost kozorogov v oddelku Trenta je bila ocenjena na okoli 185 živali. V zimi 1978/79 je bil ugotovljen pogin štirih živali.

V juniju je bilo v Zadnjici prosto v naravo izpuščenih 15 kozorogov, 12 samcev in tri samice, vsi v starosti 2 - 5 let. Živali so bile odlovljene v območju inšpektorata za lovstvo in ribištvo Chur v Graubündnu v Švici. Ob izpustu so bili kozorogi markirani z ušesnimi markicami ter so imeli z oljno barvo prebarvan levi rog.

1980

Številčnost kozorogov je v gojitvenem lovišču Triglav ocenjena na 217 živali. Opaziti je tendenco izseljevanja. Kozoroge, skupaj 10 živali, ki so se izselili iz Pihavca, so opazili v loviščih sosednjih lovskih družin, in sicer:

v Bavšici, LD Bovec	1
v Krnu, LD Drežnica	2
na Peskih, LD Smast	3
pod Kaninsko žičnico, LD Bovec	1
v Polovniku, LD Čezsoča	2
v Čezsoškem logu, LD Čezsoča	1

Ker so se leta 1980 pojavile gamsje garje v lovskih revirjih Kriški podi in Jalovec, je bilo načrtovano dodajanje kozorogov v obstoječe kolonije, kljub dogovoru z lovskim inšpektoratom iz Chura v kantonu Graubünden o dobavi živali, odloženo.

1981

Registriran je bil prvi primer okuženosti kozorogov z gamsjimi garjami; to je bila samica, ki je bila odstreljena. Novih dopolnjevanj kolonij zaradi prisotnosti garij ni bilo.

1982

Opaziti je bilo močan upad številčnosti populacije, ki je bila v tekočem letu ocenjena (le) na 140 živali. Glavni razlog za ta pojav je treba iskati v poginih zaradi gamsjih garij. V trentarskih revirjih je bilo registriranih 12 živali, (sedem samic in pet samcev), vidno okuženih z garjami.

1983

Slēdi nadaljnje zmanjševanje številčnosti populacije zaradi gamsjih garij, po oceni 113 živali. Na številnih območjih, kjer so se kozorogi pred izbruhom garij redno pojavljali, jih ni več. Očitno postaja, da bo potrebno kozoroške po zatrtju gamsjih garij v izpraznjena območja ponovno naseliti.

1984

Številčnost kozorogov v letu 1984 je ocenjena na 100 živali. Opazno je nadaljnje upadanje številčnosti zaradi poginov za gamsjimi garjami.

1985

Sledi nadaljnje upadanje velikosti populacije ter krčenje populacijskega območja zaradi gamsjih garij.

1986

Stanje je enako kot leta 1984 in 1985.

1987

Postopno umirjanje okuženosti kolonij kozorogov z gamsjimi garjami. Rahlo povečanje velikosti populacije, ki je ocenjena na 110 živali. Opaziti je prevladujoč delež samic v tropih. V bohinjskih gorah se v habitatih kozoroga kot dodaten problem pojavlja širjenje nekontrolirane paše ovc, zaradi česar so se kozorogi iz Tosca umaknili v druga mirnejša območja.

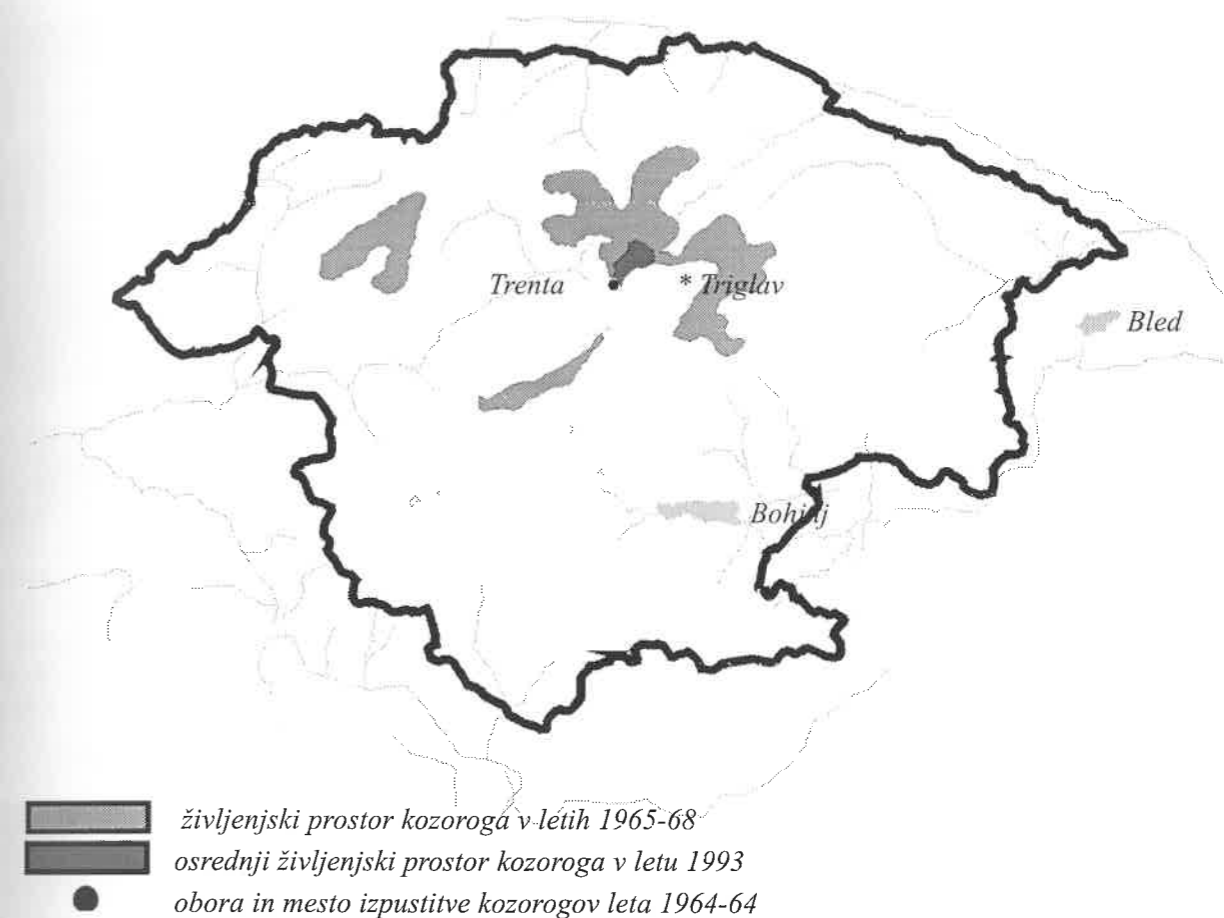
1988

Naraščanje velikosti populacije kozorogov je po umiritvi okužbe z gamsjimi garjami sicer počasnejša kot pri gamsih, vendar je bila številčnost kozorogov ocenjena na 130 živali. Od tega jih je bilo v Trenti 105 in v Vratih 25. Podrobnejši prikaz ugotovljene razporeditve kozorogov v obeh območjih je prikazan v naslednji preglednici:

območje	število živali
Kriški podi	53
Plazi	31
Jalovec	21
Škrlatica	4
Sovatna	8
Rušje	13

1989 - 1993

Postopno naraščanje velikosti populacije ter ponovno oblikovanje in širjenje kolonij. Številčnost populacije kozorogov v TNP je v l. 1993 znašala okoli 230 živali. Od tega je bilo, sodeč po letnih poročilih, v območju lovišča "Triglav" 160 živali, v lovišču LD Bovec pa 67 živali. V tem letu se je število kozorogov v TNP torej ponovno približalo številčnemu stanju v letu 1980, ko je pred nastopom gamsjih garij doseglo maksimum.

Karta št. 3) Stanišča kozoroga v Triglavskem narodnem parku

Chart 3) Settlement of ibex in Triglav national Park

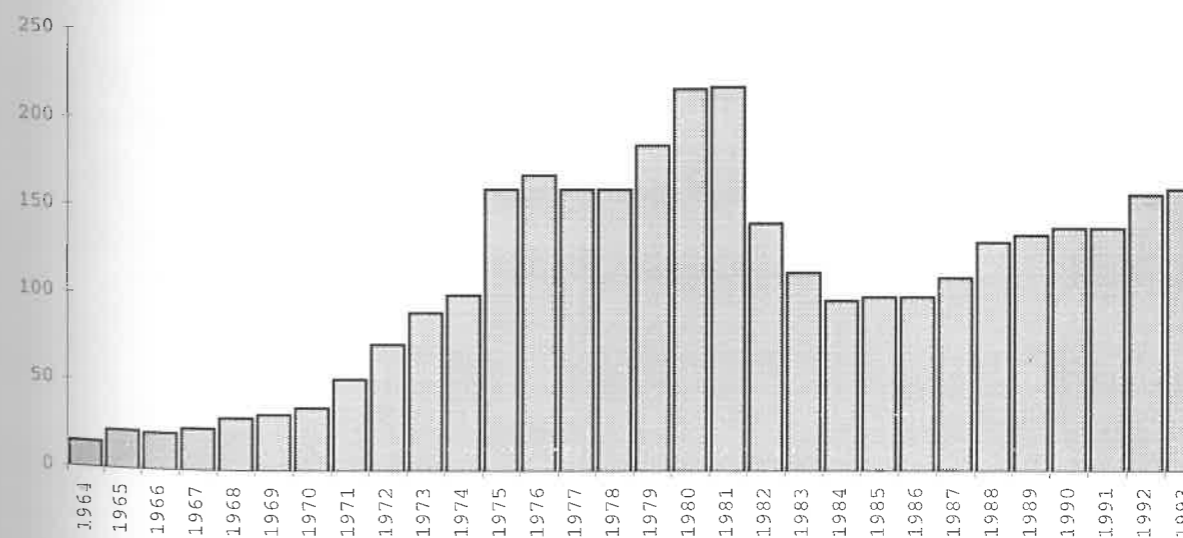

Tabela 1) Ocena številčnosti populacije kozorogov v Triglavskem narodnem parku v obdobju 1964 do 1993.
Table 1) Estimates of the ibex population in Triglav National Park from 1964 to 1993

Zaključek

Kljub temu, da za trditve o avtohtonosti kozoroga v Sloveniji ni prepričljivih materialnih dokazov, so napor za ohranitev in napredek populacije kozorogov v Triglavskem narodnem parku vsekakor upravičeni. Opozoriti pa je potrebno, da kozorog v Julijskih Alpah, z razliko od osrednjega območja svojega naravnega areala, okupira (že) zasedeno ekološko nišo gamsa in torej tej avtohtoni vrsti lahko predstavlja tekmeca. Temu problemu bo potrebno v prihodnje posvetiti več pozornosti tudi v okviru rednih opazovanj in inventarizacije prosto živečih živali v parku ter se na podlagi le-teh tudi primerno odločati o intenziteti varstva kozoroga. Zaradi dnevno poudarjene aktivnosti, življenja v pretežno odprtem in dobro preglednem svetu nad gozdno mejo in visoke tolerance do bližine ljudi pa je kozorog vrsta, ki ima visoko vrednost, ki je vsekakor višja kot lovna (Shaw, Mangun 1984). Možnosti opazovanja in fotografiranja divjih živali postajajo v svetu pomembne sestavine turistične ponudbe s poudarjeno naravovarstveno usmeritvijo obiskovalcev narodnih parkov in rezervatov.

Iz pregleda tridesetletne dinamike z naselitvijo osnovane populacije kozorogov v Julijskih Alpah je razvidno, da je le-ta, kljub naglemu inicialnemu razvoju zelo ranljiva, in da je njena dolgoročna perspektiva, kljub zagotovljenemu zakonskemu varstvu habitatov in omejevanju odstrela, negotova. Obsežna epizootija gamsjih garij v obdobju 1980 - 1987, ki je velikost populacije najmanj prepolovila, nenadzorovana prosta paša ovc ter naraščanje števila obiskovalcev v TNP ter možne posledice parjenja v sorodstvu, ki se pojavlja v majhnih izoliranih (sub)populacijah, povečujejo pritiske na populacijo in zmanjšujejo njeno vitalnost. Leta 1978 osnovana kolonija

kozorogov na območju Uprave državnih gozdov iz Trbiža v Italiji ter kolonija v Val Cellina v predgorju Karnijskih Alp, nastala leta 1985 (kozorogi za obe koloniji izvirajo iz PNGP; Peracino 1992) sicer zmanjšujeta nevarnost izginotja, vendar o njunih dejanskih migracijskih povezavah s kozorogi v TNP ne vemo veliko. Poudariti je tudi potrebno, da večina od skupaj 94 kozorogov, naseljenih v obdobju 1964 - 1979 v Julijske Alpe oziroma v lovišču tedanjega gojitvenega lovišča "Triglav" in LD Bovec v TNP, izvira iz Graubündna v Švici (62 kozorogov), manjši del (32 živali) pa iz PNGP v Italiji.

Iz prikazanega je očitno, da je za ohranitev vitalne populacije kozorogov v Julijskih Alpah potrebno oblikovati strateški plan varstva z opredeljenimi časovnimi in

Foto 11) Kozorogi na paši na Kriških podih
Photo 11) Ibex in the pastures of Kriški podi

Foto 12, 13, 14) Prizori iz kozorogovega življenja
Photo 12, 13, 14) Scenes from ibex life

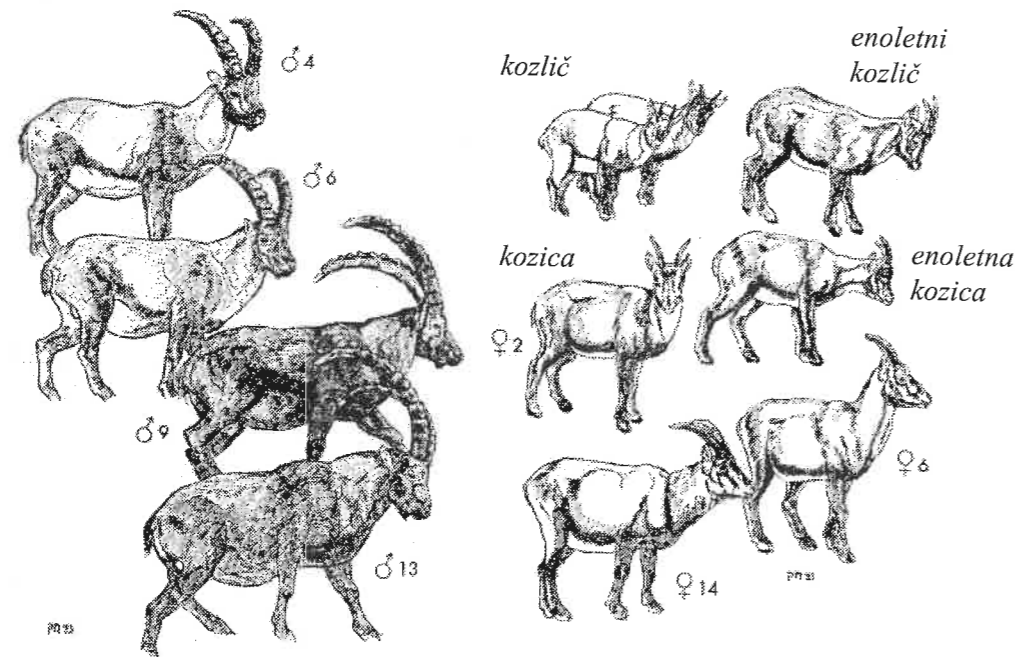

prostorskimi mejniki nalog. Monitoring razvoja populacije in ugotavljanje njenega genetskega statusa ter dejanskih povezav med kolonijama v Trbižu in Val Cellinu v Italiji ter kozorogi v TNP sodijo med prioritete naloge varstva lokalne populacije. V povezavi z Gruppo Stambecco Europa pa bo potrebno opredeliti potencialne donatorske populacije za dodajanje živali v populacijo na območju TNP, potrebno število ter starostno in spolno razmerje kozorogov za dodatno naselitev ter časovne dimenzije dodajanja.

Uporabljena literatura

- Arhiv Zavoda za gojitev divjadi Triglav, Arhiv lovišča "Triglav", Triglavski narodni park,
Fabjan, I. 1977. Naselitev, razvoj in stanje kozorogov v Sloveniji. Lovca 60: 237-239. Ljubljana,
Kryštufek, B., 1991. Sesalci Slovenije. Prirodoslovni muzej Slovenije, Ljubljana 1991.
Peracino, V., Bassano, B. 1992. Status of introduced steinbock in the Italian Alps. Global Trends in Wildlife Management (Bobek et al eds.) Vol. 2: 155-156. Transactions of the 18th Congress IUGB, Krakow-Warzsawa 1992.
Shaw, W. W., Mangun, W.R. 1984. Nonconsumptive use of wildlife in the United States. US Department of the Interior. Fish and Wildlife Service Resource Publication 154: 20 pp. Washington D. C. 1984
Vidic, J., 1990. Alpski svizec (Marmota marmota L. 1758) kot primer naseljene alohtone vrste v Sloveniji. Magistrsko delo. VTOZD za biologijo, Biotehniška fakulteta v Ljubljani. Ljubljana 1990.

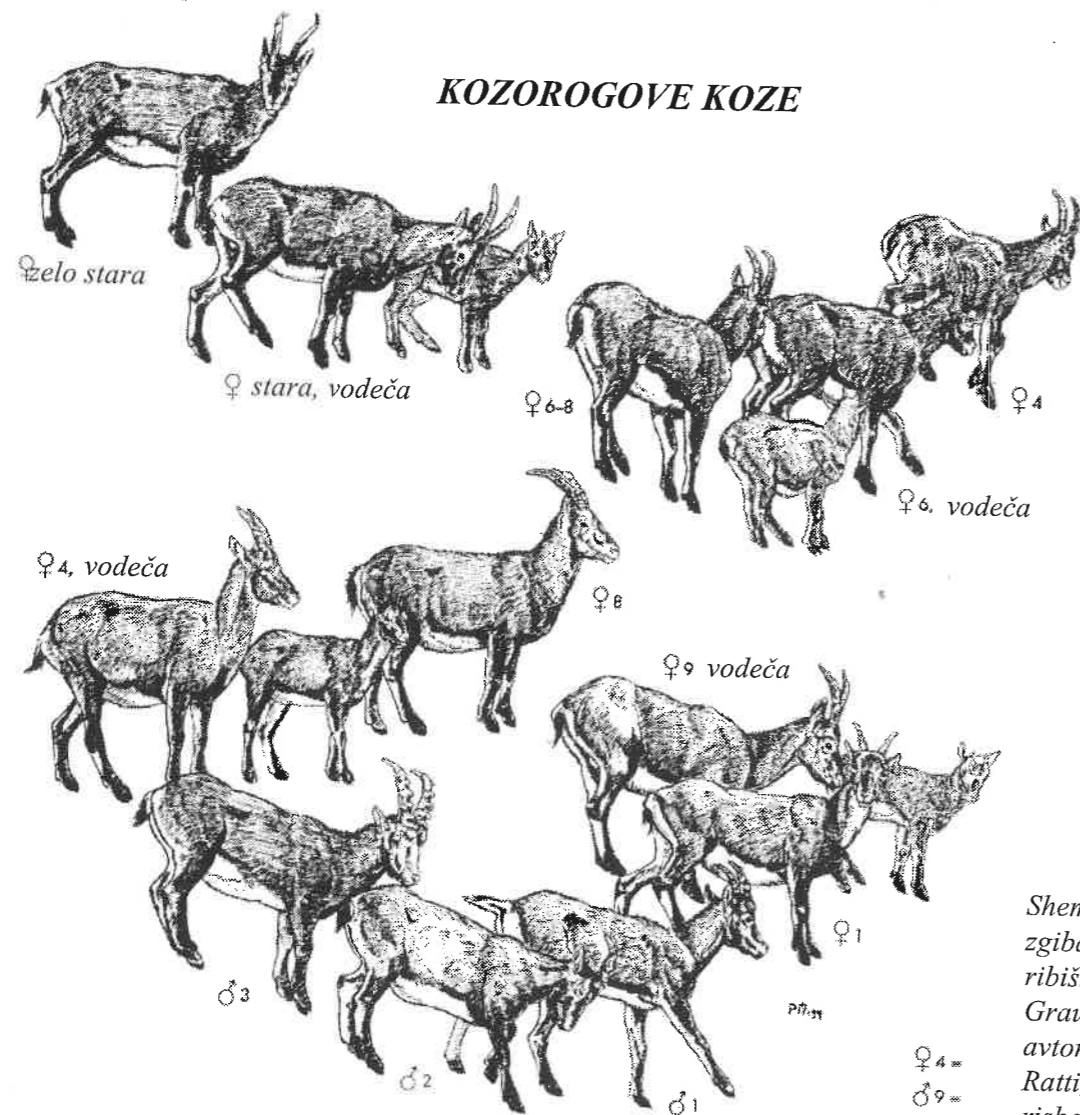
5. IDENTIFICATION OF ALPINE IBEX

Legenda:

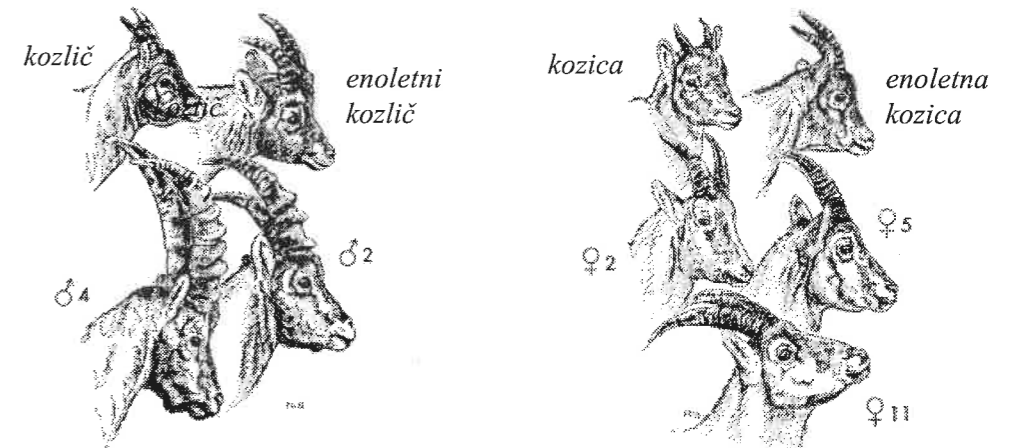
♀ 4 koza, 4,5 letna
♂ 9 kozel, 9,5 letni

KOZOROGOVE KOZE

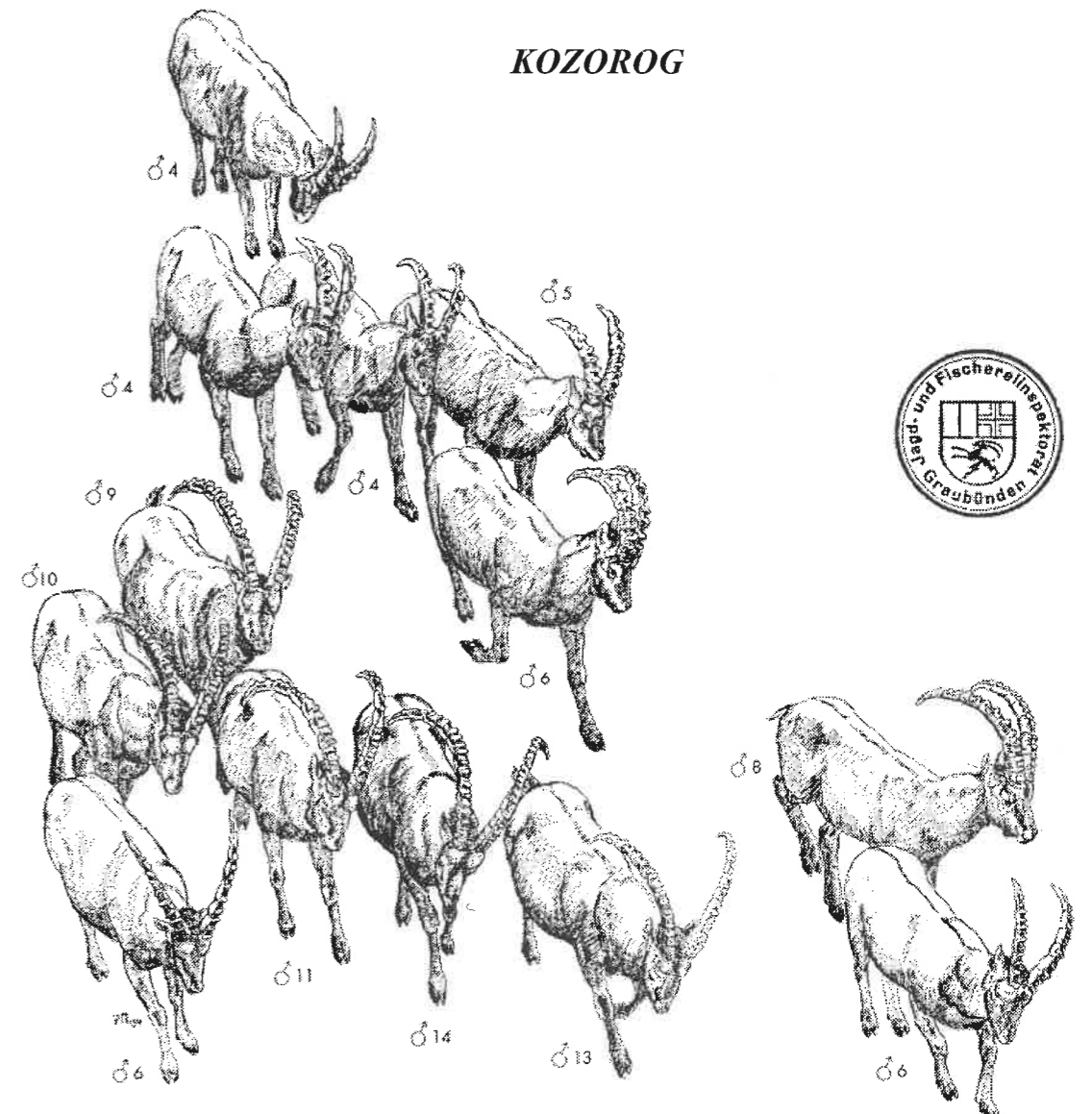

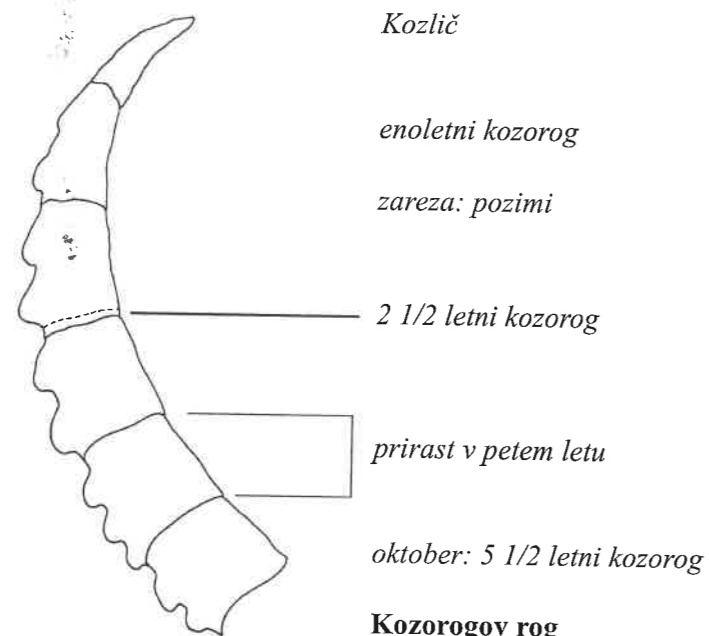
Shema je povzeta po
zgibanki Lovskega in
ribiškega inšpektorata
Graubunden,
avtor: dr. Peider
Ratti,
risbe: dr. Peter Meile

5. SHEMA ZA PREPOZNAVANJE KOZOROGOV

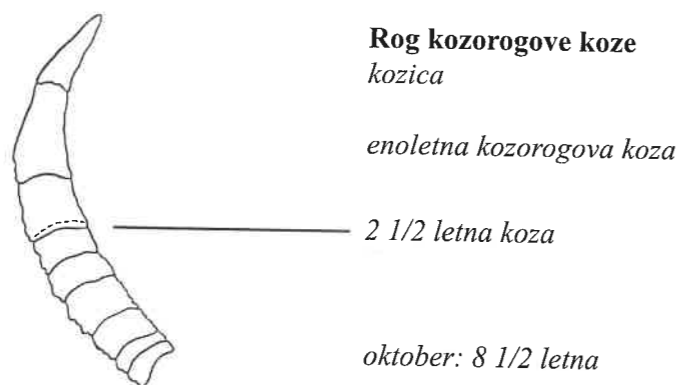

KOZOROG

Kozorogov rog

Rast in razvoj rogov pri kozorogih
1/2 1 1/2 2 1/2 3 1/2 4 1/2 5 1/2 6 1/2 7 1/2 8 1/2 let

Rast in razvoj rogov pri kozorogovih kozah
1/2 1 1/2 2 1/2 3 1/2 4 1/2 7 1/2 15 1/2 let

Shema povzeta po zgibanki
Lovskega in ribiškega
inšpektorata Graubunden,
avtor: dr. Peider Ratti,
risbe: dr. Peter Meile

9 1/2 10 1/2 11 1/2 12 1/2 13 1/2 14 1/2 let

6. CHRONOLOGICAL PRESENTATION OF THE IBEX SETTLEMENTS UNDER THE CONTROL OF THE BOVEC HUNTING ASSOCIATION

ZORAN KOMAC

SUMMARY

The Bovec Hunting Association first noticed Alpine ibex in the area around Bovec in 1968. In 1975, an additional pair of Alpine ibexes - a male and a female - were brought to the region from Gran Paradiso National Park and six more animals were brought from Switzerland in 1978. Following a halt in the growth due to the outbreak of the chamois scabies disease, the ibex population began to increase again after 1986. Hunters resumed the regular shoot-off, first of older male animals and then of females. The size of the population and of the shoot-off are presented in the table below. The Alpine ibex population found in the hunting area covered by the Bovec Hunting Association are most likely linked to colonies in Italy and to the colony in the Triglav Hunting Reserve.

Zoran KOMAC,
Manager of the
Bovec Hunting
Association

6. KRONOLOŠKI PRIKAZ STALEŽA KOZOROGOV V LOVSKI DRUŽINI BOVEC

ZORAN KOMAC

Izvleček

V lovski družini Bovec so prvič opazili kozoroga kozla leta 1968. Leta 1975 so iz Gran Paradisa naselili kozorogovega kozla in kozo. Leta 1978 so doselili še 6 kozorogov iz Švice. Zaradi izbruha gamsjih garij je število kozorogov začelo močneje naraščati šele po letu 1986. Pričeli so tudi z rednimi odstrelmi, najprej starejših kozlov, pozneje pa tudi koza. Številčno stanje ter odstrel sta prikazana v tabeli. Kozorogi v lovišču lovske družine so verjetno povezani z kolonijo na italijanski strani in kolonijo v upravnem lovišču "Triglav".

V letu 1968 smo v lovišču prvič opazili kozoroga LD Bovec kozla, ki se je stalno zadrževal v predelu lovišča Bala - Rupa. Kozlu se je kasneje pridružila starejša koza, ki ni nikoli vodila mladiča. Ker je tedanje vodstvo LD ugotavljalo, da bi bil teren idealen za populacijo kozorogov, je bila vložena vloga za odlov in naselitev kolonije kozorogov. Ko so si teren ogledali strokovnjaki, je bilo dogovorjeno, da bi odlov opravili v GL Triglav-Bled. Kasneje je bilo odločeno, da je odlov možen samo v parku Gran Paradiso v Italiji. Ta odlov je zahteval kot proti uslugo odlov jelenov damjakov na Brionih in odlov srnjadi v loviščih Slovenije. Tako sta bila leta 1975 naseljena v lovišču dva kozoroga (kozel, koza). V ta namen je bila v dolini Bavšice izdelana obora, ki je obsegala dobrega pol hektarja, vendar pa za karanteno ni bila nikoli uporabljena.

V letu 1978 smo dobili dovoljenje za dodatno naselitev kozorogov iz Švice. Ta kolonija je štela šest živali (tri koze in tri

kozle). Naselitev je uspela, koze so začele voditi tudi mladiče. Teren, ki so ga kozorogi naseljevali, je bil podoben sedanjemu: Rupa, Bala, Pelci.

Po tej uspeli naselitvi smo zaprosili za izdajo dovoljenja za odstrel starega kozla, ki je prišel iz Trente. Ko ga je leta 1980 odstrelil gost iz tujine, je bil kozel star 17 let. Imel je 165 točk. Tega leta je kolonija štela deset živali, njena številčnost pa se kljub rodnosti štirih do petih koza ni povečevala zaradi vdora garjavosti na območje gamsje in kozorogove populacije. Številčnost je opazno porasla šele po letu 1986. V tem obdobju smo našli le enega kozla, ki je poginil zaradi garjavosti.

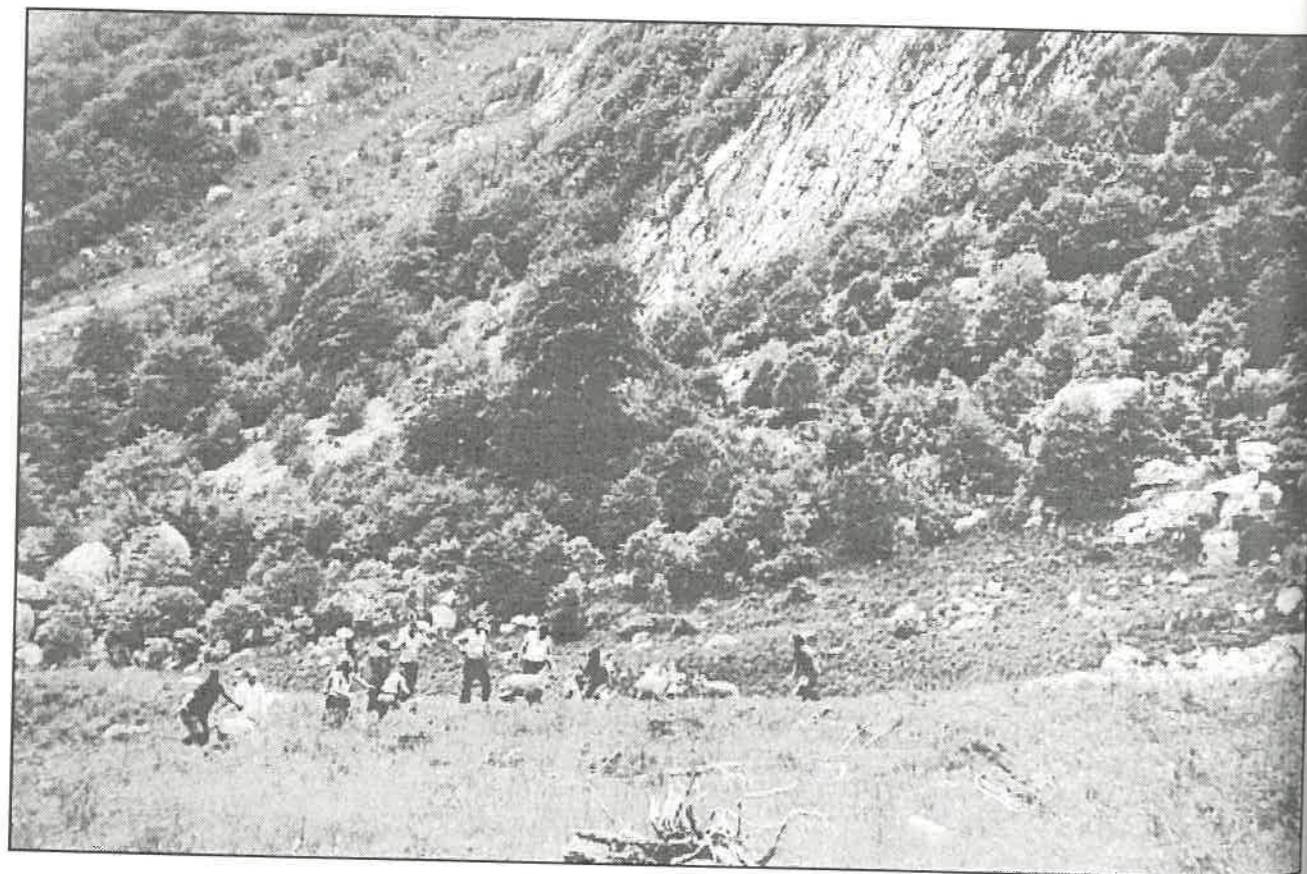
Zoran KOMAC,
gospodar LD Bovec

KRONOLOŠKI PRIKAZ STALEŽA KOZOROGOV V LOVSKI DRUŽINI BOVEC

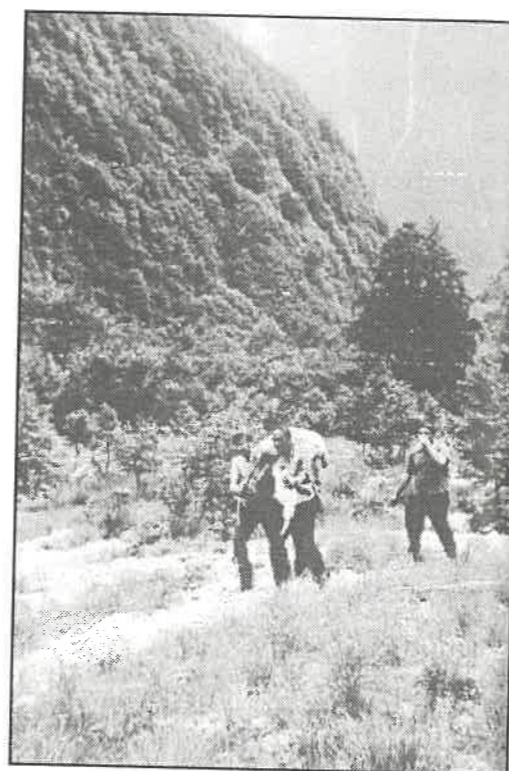
leto	številčnost	odstrel skupaj	
		kozel	koza
1980	10	1	0
81	10	0	0
82	8	0	0
83	8	0	0
84	8	0	0
85	9	0	0
86	9	1	0
87	14	0	0
88	18	0	0
89	18	1	0
1990	37	1	0
91	48	2	1
92	51	6	3
93	67	6	4
94*	65	1	1
skupaj		19	9

* do 30. 10. 1994

*Tabela 2) Odstreli kozorogov v LD Bovec
Table 2) Shoot off the ibex in Hunting society Bovec*

*Foto 15 in 16) Člani LD Bovec pri prenosu kozorogov iz Bavšice proti Logjem leta 1975
Photo 15 and 16) Members of the Bovec Hunting Association transferring ibex from Bavšica toward Logje in 1975*

ALPSKI KOZOROG V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU IN DRUGOD PO SLOVENIJI

Leta 1986 je bil izvršen odstrel kozla starega petnajst let s 167 točkami. Prav tako ga je odstrelil lovski gost iz tujine. Številčnost je kasneje znatno porasla, tako da smo v letih 1989 in 1990 opravili odstrel s tujimi gosti.

Ko smo leta 1990 ugotavljali številčnost, smo se odločili, da začnemo odstrel izvajati tudi s strani lovske družine (LD). V populaciji je bilo 37 primerkov živali. Prvo kozo smo odstrelili v letu 1991. Nadaljnji odstrel je prikazan v priloženi tabeli.

Kot je razvidno iz gornjih podatkov, sta obe naselitvi izredno uspeli. Kozorog se je razširil in verjetno povezal preko Mangrta s kolonijo na Montažu in Špiku kot tudi s kolonijo v TNP.

*Foto 17) Dolina Bavšice, kjer so bili leta 1975 naseljeni kozorogi
Photo 17) The Bavšica valley where ibex were settled in 1975*

7. THE SETTLEMENT OF ALPINE IBEX TO KAMNIŠKA BISTRICA

JOŽE ŠAŠELJ

SUMMARY

The article deals with the Alpine ibex settlement in Kamniška Bistrica. In 1951, three females and one male ibex were brought from Switzerland into a enclosed area of approximately two hectares. However, heavy winter snow pulled down the fence around the enclosure and the ibexes escaped. Another four animals were brought from Switzerland in 1960 and four more in 1964. A new fence was built in the spring of 1967 and approximately seven animals from the Gran Paradiso National Park were settled in the area. The ibex population continued to grow through the years as can be observed in the following table. The chamois scabies disease which broke out in Slovenia in 1973 did not affect this colony of Alpine ibex to the same extent as it did the colony living in the Ljubelj area. In 1991, however, during another outbreak of the disease the Kamniška Bistrica colony was more gravely effected. The last count of Alpine ibex in this region taken in the fall 1994 numbered the population at about 20 animals.

Jože ŠAŠELJ,
Engineer of For-
estry, Director of the
"Ibex" Cultivation
and Hunting Reserve
- Kamnik

7. NASELITEV KOZOROGOV V KAMNIŠKI BISTRICI

JOŽE ŠAŠELJ

Izvleček

Prispevek obravnava naselitev kozorogov v Kamniški Bistrici. Leta 1951 so v oboro veliko 2 ha iz Švice pripeljali tri samice in enega samca. Pozimi je sneg podrl ograjo obore in kozorogi so ušli na prostost. Leta 1960 so iz Švice pripeljali štiri živali. Tretja dopolnitev so bile leta 1964 pripeljane ponovno štiri živali. Spomladi leta 1967 so zgradili novo oboro, v katero so izpustili (verjetno) sedem živali iz Gran Paradisa. Stalež je naraščal iz leta v leto, kar vidimo v tabeli. Gamsje garje, ki so se v Sloveniji pojavile leta 1973, kolonije kozorogov v Kamniški Bistrici niso prizadele v prvem "valu" tako kot kolonijo pod Ljubeljem, ampak šele leta 1991. Zadnje ugotovljeno številčno stanje je jesen 1994, in sicer so našteali okoli 20 živali.

Julija leta 1951 so iz Švice pripeljali kozoroge (tri samice in enega samca) ter jih spustili v oboro okoli Sivnice pod Brano, veliko cca 2 ha. Tu so bili osem mesecev. Medtem je ena koza ušla, ostali dve kozi in kozorog pa so ušli, ko je ograjo podrl sneg leta 1952. Kozel je bil star sedem let, dve kozi po dve leti, ena pa dvanajst let. Kozorog je bi precej domač in se je zaletaval v turiste, dali so mu ime Pero. Nazadnje so ga opazili nekje na poti s Korošice na Predstavlaj, pokončal pa ga je neznanec, verjetno v okolici Luč.

4. 8. 1960 je lovski nadzornik Romšak opazil dve kozorogovi kozi pod vrhom Brane. Na podlagi te ugotovitve so poizkusili z novo naselitvijo, ki do jo izvedli 27. 5. 1961. Iz Švice so pripeljali dva kozla, oba stara tri leta in dve kozi, eno staro štiri leta, drugo pa dve leti (verjetno izhajajo iz Wild Parka Peter und Paul iz Sankt Gallna v Švici). Pripeljani

kozorogi so bili izpuščeni takoj. Večkrat so jih videli pri Bobnarjevem plazu, kjer je bilo krmišče (seno) in solnica. Tako je predstavljal stalež leta 1962 dva samca in štiri samice.

Tretja dopolnitev je bila izvedena 25. 8. 1964, ko so po 14-dnevni karanteni izpustili v revir dva kozoroga in dve kozi (kozla sta bila stara dve in štiri leta, ena koza dve leti, druga pa več kot tri leta - poreklo neznano).

Iz poročila revirmega lovskega nadzor-nika Romšaka razberemo, da so v lovskem letu 1965/66 izpustili v revir enega kozoroga in eno kozo (poreklo neznano).

Jože ŠAŠELJ,
dipl. inž. gozd.,
direktor gojitvenega
lovišča "Kozorog" -
Kamnik

leto	stalež	odstrel	poginilo
1953	1 + 3	-	-
1960	0 + 2	-	-
1961	2 + 4	-	-
1964	skupaj 6	-	-
1965	5 + 6	-	1
1966	6 + 7	-	1
1967	4 + 7	-	2
1968	4 + 7	-	-
1969	4 + 9	-	1
1970	5 + 11	-	-
1971	6 + 11	1 + 0	2
1972	9 + 16	-	-
1973	7 + 16	-	-
1974	10 + 18	-	-
1975	16 + 19	-	-
1976	19 + 22	1 + 0	-
1977	20 + 25	1 + 1	3
1978	25 + 25	3 + 0	-
1979	28 + 28	0 + 1	-
1980	25 + 30	-	-
1981	30 + 30	0 + 1	1
1982	30 + 30	1 + 2	-
1983	30 + 50	1 + 3	-
1984	40 + 45	4 + 3	1
1985	42 + 48	3 + 0	1
1986	40 + 45	3 + 3	-
1987	40 + 42	3 + 1	-
1988	enako	2 + 0	-
1989	enako	3 + 1	-
1990	enako	5 + 2	-
1991	40 + 42	2 + 3	9
1992	20 + 20	0 + 1	1
1993	10 + 10	-	-
1994	10 + 10	-	-

Tabela 3) Pregled številčnosti kozorogov v gojitvenem lovišču "Kozorog", Kamnik
 Table 3) Estimates of the ibex population in Cultivation hunting field society "Kozorog", Kamnik

Spomladi leta 1967 so zgradili novo oboro desno od Bobnarjevega plazu, v katero so takoj po ureditvi izpustili kozoroge, ki so jih pripeljali iz Italije - Gran Paradiso (verjetno sedem živali, tri kozle in štiri koze). Po treh do štirih tednih karantene so jih izpustili v revir. Poleg obore se je stalno zadrževala koza in en mladič, ki se je skozi luknjo večkrat vračal v oboro. Po nepreverjenih podatkih (izjava Teršaliča) so nekoč po letu 1967 na Jermanci izpustili v revir dva kozoroga - samca, ker je bilo v staležu preveč koz (poreklo neznano).

V letu 1991 so revirje v Kamniški Bistrici prizadele garje, kar je videti po očitnem padu staleža. Od devetih živali, ki so poginile, so našli le eno poginulo kozo, ki je imela garje; ostale živali so poginile zaradi plazov in drugih naravnih vzrokov.

Kolonija v Kamniški Bistrici je štela jeseni leta 1994 okoli 20 živali. Giba se na območju Mlinarskega sedla, Brane, Macesnovca, Repovega kota in Planjave, kjer smo opazili štiri koze z mladiči. Pred pojavom garij so bili kozorogi zapaženi tudi na Velikem vrhu in Ojstrici, pozimi v Orglicah, pod Fevčo (1994, verjetno iz ljubeljske kolonije). Na Košuti (Škrbina) so jih opazili v letih 1976-77-78 (verjetno iz ljubeljske kolonije), v Dolcih in Malem Grintavcu v Kamniških planinah pa kolonije iz Kamniške Bistrice.

Trenutno v koloniji ni opaziti okuženosti z garjami, čeprav je celotno območje še vedno okuženo s to zajedalsko boleznijo.

Viri: arhiv lovišča Kozorog

8. THE SETTLEMENT OF ALPINE IBEX IN THE LJUBELJ REGION

BRANKO GALJOT

Summary

The first Alpine ibexes settled in Slovenia were brought to Ljubelj above Tržič by Baron Born in 1897. Those animals were actually crossbreeds between the Alpine ibex and the domestic goat and were from the estate of Archduke Leopold in Lower Austria. The population of this colony of Alpine ibexes, settled in the area of Begunjščica and Zelenica, had grown to some sixty animals by the beginning of World War I. After the war only eight animals remained. Following the war the ibex population in the Ljubelj area began to grow again, reaching approximately 50 (70) animals by the beginning of World War II when the sad fate of this Alpine ibex colony was repeated during the second great war of the century.

After the war, the Karavanke Association of Cultivation and Hunting Reservations took over the management of the Ljubelj hunting reservation. Later, the Kamnik Institution for Game Breeding took over the management and brought in more Alpine ibex to Slovenia from Switzerland, the last purchase being made in 1970. There were 78 animals living in the area of Begunjščica and Zelenica in the winter of 1977/78. The Chamois scabies disease which broke out in Slovenia in 1973 caused the death of many animals in chamois herds in the following years. The disease eventually effected the Alpine ibex population as well. Efforts were made to reduce damage through quarantine and various healing methods but all of the effort and expense accomplished little, the results being only partial and temporary. Ten years after the breakout of the disease only four Alpine ibex remained in the region. The last count taken in the fall of 1994 found two middle aged males, three females and two young Alpine ibexes.

Branko GALJOT,
Engineer of For-
estry, Society of
Gorenjska Hunting
Associations, Kranj

8. O KOLONIJI ALPSKIH KOZOROGOV NA LJUBELJU

BRANKO GALJOT

Izvleček

Prve kozoroge v Sloveniji je naselil baron Born leta 1897 na Ljubelju nad Tržičem. To so bili križanci z domačo kozo, ki jih je Born pripeljal iz obore nadvojvode Leopolda iz Nižje Avstrije. Kolonija se je ustalila na območju Begunjščice in Zelenice in je do 1. svetovne vojne štela 60 živali. Vojna je pobrala tudi kozoroge, tako, da je ostalo le osem živali. Do 2. svetovne vojne je število naraslo na 50 (70?) živali. Ponovila se je usoda prve svetovne vojne. Ostalo je le deset kozorogov.

Po 2. svetovni vojni je lovišče in upravljanje s kozorogi prevzelo Gojitveno lovišče Karavanke, pozneje pa Zavod za gojitev divjadi Kozorog iz Kamnika. V tem času so dodajali nove, predvsem v Švici kupljene živali. Zadnji nakup je bil leta 1970. Pozimi leta 1977/1978 so na Begunjščici in Zelenici našeli 78 živali. Leta 1973 so se v Sloveniji pojavile gamsje garje, ki so v nekaj letih zdesetkale gamsje trope. Garje so leta 1979 prizadele tudi kozoroge. Kozoroge so poizkušali rešiti z zdravljenjem v karantenski obori. Kljub velikim naporom in sredstvom so bili uspehi le delni in začasni. Deset let po izbruhu gamsjih garij med kozorogi so ostale le štiri živali. Stanje jeseni leta 1994 pa sta dva srednje stara kozla, tri koze in dva kozliča.

Tako kot v večini alpskih dežel so tudi pri nas alpski kozorogi (*Capra ibex* Linnaeus, 1758) iztrebljeni ob koncu 16. stoletja. Divji lov, ki ga je pretirano podpihovalo še vraževerje, zlasti želja po "srčnem križcu" (hrustančasti tvorbi v srčnih notranjih stenah), ki naj bi uplenitelja kot amulet varoval pred vsem hudim, je bil edini pomembni vzrok izginevanja te mogočne alpske divjadi iz naših gora. Zato je v Alpah ostalo praktično eno samo avtohtono nahajališče te divjadi, in sicer v Gran Paradisu na severu Italije. Ob koncu 19. stoletja so v razmeroma obubožana, z divjadjo skromno zastopana, sicer pa obsežna lovišča raznih zemljiških posestnikov, industrijalcev, plemenitašev in drugih, pričeli vnašati živo divjad. V

nekaterih alpskih deželah je to postala prava moda in lastniki lovišč so med seboj kar tekmovali, kdo bo naselil privlačno vrsto divjadi v svoje lovišče. V lovišča niso vnašali avtohtone divjadi, marveč tujerodne, malo znane vrste divjadi, npr. jelena lopatarja, argalija, bezoarske koze, ponekod pa tudi divje prašiče ter jelenjad, v gorska lovišča pa pretežno kozoroge. Take naselitve kozorogov so bile v Švici (Graubünden), v Avstriji (več lokacij okoli Velikega Kleka - Großglockner), Nemčiji, pa tudi pri nas na Ljubelju nad Tržičem.

Branko GALJOT,
dipl. inž. gozd.,
Zveza lovskih družen
Gorenjske, Kranj

Zgodovina naselitve

Na Ljubelju so pričeli naseljevati kozoroge s prihodom barona Julija von Borna v Tržič. Leta 1891 je baron Born od tedanje Kranjske industrijske družbe (KID) kupil obsežno gozdno posest nad Tržičem. Kraju je nadel ime Puterhof ("masleni dvor"), saj je bilo zaradi intenzivne živinoreje tam vedno dovolj surovega masla); danes se kraj imenuje Jelendol nad Tržičem. K tedanji obsežni posesti v Puterhofu je sodila tudi gozdna posest v zdajšnjem Podljubelju. Tudi Born je želel popestriti razmeroma prazna lovišča. Tako je v Jelendolu ustanovil prvo jelenjo kolonijo v Karavankah, na Ljubelju pa prvo kolonijo kozorogov na Slovenskem. Ta naselitev je bila prva in najstarejša pri nas in ena prvih v Evropi nasploh. Sprva je sicer nameraval pripeljati na Ljubelj grivasto divjo ovco iz severne Afrike, ki pa je potrebovala toplejše podnebje. Baron Born je dal zgraditi na pobočju Košute pod Macesnvcem manjšo oboro in sprva vanjo spustil dva samca in eno samico.

Foto 18) Kozorog pod Pihavcem
Photo 18) Ibex beneath Mount Pihavec

Naslednja leta je kolonijo nenehno številčno večal z večkratnim dokupovanjem novih živali. Pri tem pa je dosledno skrbel, da je vnesel res genetsko čiste živali. Najpogosteje so medsebojno izmenjavali živali iz različnih obor in živalskih vrtov.

Leta 1897 so v oboro spustili pet križancev z domačo kozo, ki jih je Born pripeljal iz obore nadvojvode Leopolda iz Nižje Avstrije. Tedaj je namreč veljalo biološko povsem zmotno prepričanje, češ da je kozoroge mogoče uspešno križati z domačo kozo, nato pa z dodajanjem čistokrvnih kozlov in z odstrelom križancev-samcev najkasneje v treh do petih rodovih vzgojiti spet genetsko čiste živali enake vrste. V takratnih ljubeljskih kozorogih je torej le bil kanček kozje krvi, kar se je odražalo tudi sicer v njihovem vedenju; bili so kaj malo plašni in jih človekova bližina tudi ni motila. Že v prvem snegu so se pomaknili h krmilnici, "čistokrvni kozorogi", če lahko uporabim ta ne biološki izraz, pa se v snegu niso pomaknili v doline, ampak visoko na gorske vrhove, čim višje, vedoč, da bodo prav na plaziščih in spihanih grebenih dobili zadostno količino hrane.

Razvoj kolonije

Po smrti barona Julija Borna je posest pripadla sinovoma Karlu in Frideriku ter hčerki. Karl je prevzel obsežen del gozdne posesti v Jelendolu, s tem da je od sestre odkupil tudi njen delež in še naprej intenzivno gospodaril z jelenjadjo v obsežni obori pri Puterhofu. Brat Friderik pa je prevzel ljubeljski del posesti in kozoroge. Opustil je dotedanjo oboro pod Macesnvcem in kozoroge izpustil v prosto naravo. Za svoja stanišča so si poiskali skalna pobočja in zelenice nad zgornjo gozdno mejo na Begunjščici in Zelenici. Na severozahodna pobočja "rodne" Košute so se vračali le izjemoma. Tudi Friderik je koloniji nenehno dodajal nove in nove

živali. Žal pa so prav novo nabavljene živali odstreljevali divji lovci iz okoliških tržiških krajev pa tudi od drugod, saj so divji lovci prihajali na lov na kozoroge celo iz Savinjske doline, Jezerskega in drugod. Zaradi nebrzdane strasti divjih lovcev je na Begunjščici nemalokrat tekla tudi človeška kri! Kozorogi so bili po tedanjih odredbah in lovskem zakonu popolnoma zaščiteni, lov nanje je bil dovoljen le izjemoma, in to s posebnimi dovoljenji. Od leta 1906 so z odstrelom že posegli v to kolonijo. Sprva so odstreljevali le živali, ki so kazale očitne znake križanja, kasneje pa tu in tam tudi stare, trofejno močne kozle. Koz in mladičev niso nikoli odstreljevali. Odstreljevala sta izključno brata Born in seveda njuni povabljeni lovski gosti. V zimskem času so kozoroge krmili s senom z visokogorskih planin, ovsom in ječmenom.

Foto 19) Območje med Begunjščico in Stolom, kjer je baron Born naselil kozoroge iz Švice
Photo 19) The region between Mount Begunjščica and Mount Stol where Baron Born transferred ibex from Switzerland

Kolonija se je uspešno razvijala vse do 1. svetovne vojen in je do takrat štela že 60 živali. Boji in vojne razmere tistega časa in spet divji lov, ki se je razbohotil med vojno, so kolonijo skoraj uničili, zato je leta 1919 štela vsega osem živali. Nekateri viri navajajo tudi drugačne podatke o številčnosti kozorogov v tej koloniji, vendar se med seboj bistveno ne razlikujejo. V času med obema svetovnima vojnama se je kolonija spet opomogla in številčno okrepila. Kot piše A. Šivic v letih 1926 in 1928 v Našem Lovcu, je Friderik Born dovoljeval ogled "vzgajališča kozorogov pri Sv. Ani" in dal v ta namen nad Lajbo zgraditi tudi opazovalno prežo. Dohodek od tega je bil namenjen blagajni Zelenega križa. To je bil prostovoljni sklad za socialno podporo poklicnim lovcem in njihovim družinam. Ljubitelji divjih živali so tako lahko občudovali do 90 kg težke kozorože, kako spretno se gibljejo v skalah. Do druge svetovne vojne se je kolonija spet povečala na najmanj 50 živali, po nekaterih podatkih celo na 70. Toda druga svetovna vojna koloniji kozorogov ni prizanesla. Nemško vojaštvo, tudi oficirski kader iz bližnjega delovnega taborišča na Ljubelju (gradnja ljubeljskega predora), je kolonijo zdesetkalo, tako da je konec vojne dočakalo le 10 kozorogov.

Foto 20) Kozorogi v obori pod Ljubeljem
Photo 20) Ibex in paddox under Ljubelj

Po osvoboditvi je lovišče in upravljanje s kozorogi prevzelo Gojitveno lovišče Karavanke v sklopu Uprave gojitvenih lovišč LRS, po ukinitvi te uprave pa Zavod za gojitev divjadi Kozorog iz Kamnika, ki je ime divjadi vzelo celo za svoj naziv. Tudi v Kozorogu so koloniji dodajali nove, predvsem v Švici, Nemčiji in v Italiji kupljene živali. Večji nakupi so bili v letih 1952, 1956, 1962 in 1970, ko je prispel zadnji transport živih kozorogov iz Graubündna (Švica). Leta 1970 so pripeljali dva kozla in tri koze. Od tedaj pa tej koloniji niso več dodajali novih živali.

Vsa povojna leta se je kolonija številčno kar uspešno krepila, prirastek je bil zadosten, kolonije pa ni bistveno ogrožal niti odstrel, saj so odstreljevali le stare, zrele kozle. Sicer pa so bile živali zdrave, poginov je bilo malo, le tu in tam je bila najdena posamična žival, ki jo je zasul snežni plaz. Leta 1977 je bila nad Lajbo zgrajena manjša tovorna žičnica, ki je omogočila lažji transport krme do krmišča, vendar je obratovala le eno zimo, pozimi leta 1977/1978. Pozimi leta 1978 so na Begunjščici in Zelenici našli 78 živali.

Garjavost v koloniji kozorogov

Znano je, da so se v Sloveniji leta 1973 med gamsi pojavile gamsje garje (kužna gamsja garjavost). Bolezen se je pojavila na tromeji med Italijo, Avstrijo in Slovenijo in nato vztrajno napredovala po Karavankah v smeri zahod - vzhod, ob tem pa dobesedno desetkala gamsje trope. Bolezen je hitreje napredovala po avstrijski strani Karavank, tako da so na dostopnih prehodih oboleli gamsi prehajali na našo stran in še hitreje širili bolezen. V decembru leta 1978 je izbruhnila garjavost med gamsi v dolini Drage pri Begunjah, skoraj hkrati pa se je pojavila garjavost na Zelenici in Begunjščici, januarja 1979 pa tudi med kozorogi. Kaj kmalu smo našli prve poginule kozorože, zato je bilo treba ukrepati hitro in učinkovito.

Tako kot še nikoli je bila ogrožena najstarejša kolonija kozorogov pri nas. V nekaj dneh so delavci lovišča Kozorog-Kamnik zgradili dve manjši obori: večjo, karantensko, in manjšo, v kateri so kasneje razkuževali živali. Hkrati so pričeli po navodilih veterinarskih strokovnjakov, pod vodstvom prof. dr. Staneta Valentinčiča, takratnega predstojnika Inštituta za patologijo in zoohigieno divjih živali pri Veterinarski fakulteti v Ljubljani, z odlovom obolelih in tudi zdravih kozorogov. Odlov so sprva opravljali pri krmišču tako, da so živali najprej ujeli oziroma prekrili z ribiško mrežo. Kasneje, ko so postale bolj plašne, pa so jih odstreljevali z "narkotično puško". Po odlovu so vse ujete živali nekajkrat okopali v razkužilnih kopelih v navadni kopalni kadi in nato spustili v večjo karantensko oboro. Za uničevanje pršic (ali garjavosti) kot prenašalk te bolezni so uporabljali učinkovito razkužilo alugan. Pred uporabo razkužila pa je bilo treba z detergenti razmastiti dlako obolelih kozorogov.

Vseskozi pa je bilo jasno, da obe manjši obori zadoščata le za čas zdravljenja živali v razkužilnih kopelih, nikakor pa ne bi mogli biti trajnejši. Potrebno je bilo zgraditi prostornejšo oboro, v kateri naj bi del kozorogov preživel pojav (val) garjavosti. Šele po prehodu bolezni naj bi kozorože spustili nazaj v prostost. V dveh tednih so delavci GL Kozorog-Kamnik, ob fizični in materialni pomoči Gozdarstva Tržič, mnogih gorenjskih lovcev in tedanjih vojakov iz planinske enote iz Kranja, zgradili približno 8 ha veliko oboro s solidnim krmiščem, skladiščem za krmo in zavetiščem za živali. Sprva so sicer načrtovali velikost obore 11,5 ha. Ker pa je zmanjkovalo finančnih sredstev, saj je gradnja sprva v celoti financiralo lovišče "Kozorog", so dogradili le dve tretjini načrtovanega. Z dograditvijo obore pa se je tudi mudilo, saj se je zdravstveno stanje odlovljenih kozorogov poslabšalo. Živali so obolevale za boleznimi pljučnih in črevesnih zajedalcev, pa tudi kondicija živali se je zaradi popasenosti rastja v obeh oborah hitro zmanjševala, saj živali ponujene hrane, razen svežih vejnikov in visokogorskega sena, niso hotele jemati. V veliko oboro so spustili 24 kozorogov, trije mlajši kozli, ki so bili fizično najslabši, pa so ostali v obeh manjših oborah; kasneje so preskočili ograjo in ušli na prostost. Vseh 24 živali (13 samcev in 11 samic) so pred izpustom v veliko oboro tudi šestkrat okopali v razkužilnih kopelih. Takoj ko so živali prišle v prostranejšo oboro, je bilo opaziti izboljšanje zdravstvenega in kondicijskega stanja živali, ne nazadnje tudi zaradi doslednega zdravljenja živali zoper zaparazitiranost.

Solidarnostna akcija in pomoč

Način zdravljenja in boj za preživetje kozorogov na Begunjsčici pa sta terjala vedno večja sredstva, ki pa jih kolektiv GL Kozorog-Kamnik, kot upravljalec lovišča, sam ni zmogel zbrati. Po sklepu tedanjega izvršnega odpora LZ Slovenije je akcija ohranjanja kozorogov postala vse slovenska. Pričela se je ena največjih dobrodelnih akcij tistega časa za rešitev živali z naslovom Ohranimo kozoroge na Begunjsčici. Pričeli smo s prostovoljnim zbiranjem sredstev, sprva predvsem med lovskimi družinami in posamezniki (tudi nelovci), kasneje pa se je akciji pridružilo tudi nekaj delovnih kolektivov. Imena vseh darovalcev in višino darovanega zneska je redno objavljala Lovec. Februarja 1980 je bila izdana tudi značka Ohranimo kozoroge, ki jo je po ceni 20 din kupil vsak slovenski lovec. Tudi dohodek od prodaje značk je bil namenjen tej akciji. Vso dejavnost je koordinirala LZ Slovenija in takratna Skupnost OZD za lovstvo in ribištvo. Z zbranimi sredstvi je namensko upravljala Odbor Sklada Toneta Prestorja, imenovan po tragično preminulem tržiškem veterinarju in predanemu lovcu Tonetu Prestorju, ki se je 1. aprila 1979 pri odlavljanju kozorogove kože z narkotično puško smrtno ponesrečil v steni Kramarice. Vse svoje nemajhno veterinarsko znanje je namenil zdravljenju divjih živali, vodil pa je tudi odlov in terenska dela. Žal pa pokojni veterinar ni bil edini, ki je ob tej akciji izgubil življenje. Domačin Albin Valjavec, kmet iz Podljubelja, sicer nelovec, pač pa velik prijatelj divjih živali, je dal del svoje kmetije na voljo za zdravljenje kozorogov. Na Valjavčevem svetu so uredili obe manjši obori, pred hišo pa kopalnico, kjer so v kadi v razkužilni kopeli kopali odlovljene živali. Zadnjega februarja 1979 se je Albin, ko je šel urejati sušilnico za živali, smrtno poškodoval pri prehodu lesene brvi (udrila se je preperela deska,

mostnica). Umrli je 1. marca 1979, torej že mesec dni pred Tonetom Prestorjem. Kolektiv GL Kozorog-Kamnik je obema ponesrečencema 1. 4. 1980, natanko leto dni po smrti Toneta Prestorja, na krajih, kjer sta se zgodili nesreči, odkril spominski plošči v znak zahvale, spoštovanja in spomina na ponesrečenca.

Konec obore in zdajšnje stanje

Kozorogi v veliki obori so uspešno prestajali prve mesece. Ob menjavi dlake je bilo opaziti normalno rast le-te, dlakavost je bila pravilna, z garjami napadena mesta so se zopet lepo obrasla. V obori so bile živali vseh starosti, ni pa bilo mladičev, ker so vse breje kože v času odlova splavile, le ena je plegla mladiča v obori, ki pa je takoj po skotitvi poginil. Vzrok je bil v tem, da so bile v času odlova kože že visoko breje, večino pa so odlovili s pomočjo narkotika. Zaradi spremenjenega načina življenja in v kriznih stanjih (stresi) živa bitja reagirajo tudi tako, da žrtvujejo mladiče (zato splavi), samo da se zvečajo možnosti preživetja samih sebe, odraslih živali, še posebno samic. V zimskih mesecih 1980 - 1981 pa se je pričela pri nekaterih živalih v obori ponovno pojavljati garjavost in zaparazitiranost. Nekaj živali je poginilo ali pa so jih odstrelili (sanitarni odstrel). Spomladi leta 1981 je bilo v obori še 16 živali, na prostosti na Zelenici in na Begunjsčici pa sta poklicna lovca GL Kozorog-Kamnik tedaj naštevala še 13 kozorogov. Leta 1981 je nastal nepričakovan razplet. Snežni plaz in podrtje drevje sta pretrgala ograjo obore in prav vsi kozorogi so ušli na prostost. Ograjo so čez nekaj let podrli. Pobegli kozorogi so ostali na znanih staniščih in so jih kar pogosto videli (tudi s ceste Tržič-Ljubelj). Žal pa se je med njimi garjavost še vedno občasno pojavljala, spet so bile najdene

poginule živali, številčnosti je še naprej upadala, tako da so jih leta 1982 naštevali le še 20. To število se je ohranilo do leta 1984. Leto kasneje je bolezen še zadnjič "udarila"; naštevali so samo še 11 živali in še od teh so morali tisto leto sanitarno odstreliti štiri živali. V letih 1988 in 1989 so opazili le še štiri živali, kar je bila najnižja številčnost vse od osnovanja

kolonije naprej. Res pa je, da so tedaj opazili nekaj posamičnih kozorogov kozlov v sosednjih loviščih (na Košuti, pod škrbinò, na Dolci, na Malem Grintovcu). Od leta 1990 opazimo sedem do osem živali in takšno je tudi sedanje stanje (jesen 1994), ko vidimo dva kozla (5- in 6-letnega), tri koze (15-, 5- in 3-letno) ter dva kozliča.

UDELEŽENCI NA LETNEM SREČANJU EVROPSKEGA ZDRUŽENJA ZA KOZOROGE
NA BLEDU 1994

*PARTICIPANTS OF THE EUROPEAN IBEX ASSOCIATION
ANNUAL MEETING, BLED 1994*

FRANCIJA

Choisy J. Paul   PN Vercors (Parc Nazional Vercors)
Cotton Christophe
Cretier Dario
Gauthier Dominique   Lab. Vet. Savoie
Michaellet Jacques   ONC

ITALIJA

Bassano Bruno   PNGP (Parco Nazionale Gran Paradiso)
Blondin Marco   Corpo Forestale Aosta
Bonzani Flavio   PN Veglia (Parco Nazionale Veglia)
Borney Riccardo   PNGP (Parco Nazionale Gran Paradiso)
Borre Piero   PNGP (Parco Nazionale Gran Paradiso)
Boscaini Enrico   Corpo Forestale Lombardia
Filippin Italo   Parco Nazionale Prealpi Carniche
Guglielmetti Angelo   PNGP (Parco Nazionale Gran Paradiso)
Joccole Luigi   PNGP (Parco Nazionale Gran Paradiso)
Lanfranchi Paolo   Univ. Milano
Lutzu Piero
Mattedi Silvano   Parco Nazionale Prealpi Carniche
Nicolino Martino   PNGP (Parco Nazionale Gran Paradiso)
Peracino dr. Vittorio   PNGP (Parco Nazionale Gran Paradiso)
Perco Franco   Osservatorio Faunistico PNGP
Rossi Adriano   Corpo Forestale Lombardia
Rota Luciano   PNGP (Parco Nazionale Gran Paradiso)
Vevey Augusto

AVSTRIJA

Giacometti Marco   Dunaj

SLOVENIJA

Adamič Miha   Oddelek za gozdarstvo Biotehniške fakultete, Ljubljana
Arih Andrej   Zveza lovskih družin Gorenjske
Bidovec Andrej   Veterinarska fakulteta, Ljubljana
Bizjak Janez   TNP (Triglavski narodni park)
Črv Jure   TNP (Triglavski narodni park)
Galjot Brane   Zveza lovskih družin Gorenjske
Komac Zoran   LD Bovec
Koren Iztok   Lovska Zveza Slovenije
Marenče Miha   TNP (Triglavski narodni park)
Muri Jože   UISG Lovska inšpekcija (Uprava inšpekcijskih služb za Gorenjsko)
Nečemar Janez   Skupnost za Lovstvo in ribištvo Slovenije
Pretnar Luka   TNP (Triglavski narodni park)
Simonič Anton   Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Lovski inšpektorat
Šašelj Jože   Kozorog Kamnik

Seznam udeležencev je sestavljen na podlagi prijav na letnem srečanju na Bledu.

SEZNAM FOTOGRAFIJ
INDEX OF PHOTOGRAPHS

Foto 1) Alpski kozorog	4
Photo 1) The Alpine ibex.....	4
Foto 2) Alpski kozorož na preži	7
Photo 2) An Alpine ibex on teh lookout.....	7
Foto 3) Kozorog na strmih pobočjih v Triglavskem narodnem parku.....	17
Photo 3) An ibex on a steep slope in Triglav National Park.....	17
Foto 4) Območje Trente, kjer so sedanja kozorogova stanišča; Razor, Planja, Kanceljni.....	20
Photo 4) The region of Trenta where the ibex has settled; Razor, Olanja, Kanjceljni.....	20
Foto 5) Prva naselitev kozoroga v Julijskih Alpah; prenos kozorogov leta 1965 v Zadnjici (uslužbenci Zavoda za gojitev divjadi "Triglav").....	24
Photo 5) The first settlement of ibex in the Julian Alps; the transfer of ibex in 1965 to the Zadnjica Valley (employees of the Triglav Institute for the Cultivation of Wild Game).....	24
Foto 6) Člani LD Bovec pri pripravi na prenos kozorogov v Bavšici leta 1975	25
Photo 6) Members of the Bovec Hunting Association preparing for the transfer of ibex to Bavšica in 1975.....	25
Foto 7 in 8) Stanišče kozorogov na pobočjih Pihavca.....	27
Photo 7 and 8) An ibex settlement on the slopes of Mount Pihavec.....	27
Foto 9) Par kozorogov pod Pihavcem.....	28
Photo 9) An ibex pair beneath Mount Pihavec.....	28
Foto 10) Kozorogi na Kriških podih.....	28
Photo 10) Ibex on Kriški podi.....	28
Foto 11) Kozorogi na paši na Kriških podih.....	32
Photo 11) Ibex in the pastures of Kriški podi.....	32
Foto 12, 13, 14) Prizori iz kozorogovega življenja.....	33
Photo 12, 13, 14) Scenes from ibex life.....	33
Foto 15 in 16) Člani LD Bovec pri prenosu kozorogov iz Bavšice proti Logjem leta 1975.....	40
Photo 15 and 16) Members of the Bovec Hunting Association transferring ibex from Bavšica toward Logje in 1975.....	40
Foto 17) Dolina Bavšice, kjer so bili leta 1975 naseljeni kozorogi.....	41
Photo 17) The Bavšica valley where ibex were settled in 1975.....	41
Foto 18) Kozorog pod Pihavcem	48
Photo 18) Ibex beneath Mount Pihavec.....	48
Foto 19) Območje med Begunjščico in Stolom, kjer je baron Born naselil kozoroge iz Švice..	49
Photo 19) The region between Mount Begunjščica and Mount Stol where the Baron Born transferred ibex from Switzerland.....	49
Foto 20) Kozorogi v obori pod Ljubeljem	50
Photo 20) Ibex in paddox under Ljubelj.....	50
Foto 21) Območje med Košutico in Velikim vrhom, kjer so stanišča kozoroga.....	53
Photo 21) The region between Mount Košutica and Veliki vrh where there is an ibex settlement ..	53

AVTORJI FOTOGRAFIJ

Arhiv LD Bovec: fotografije št. 6, 15, 16
Arhiv Zavod za gojitev divjadi Triglav, Bled: fotografija št. 5
Saša Dalla Valle: fotografije št. 10, 11, 17
Branko Galjot: fotografija št. 20
Alenka Ivačič: fotografija št. 19
Jure Kočan: fotografija na naslovnici in št. 1, 2, 7, 8, 9, 12, 13, 14, 18
Miha Marenče: fotografiji št. 3, 4,

ALPSKI KOZOROG V TRIGLAVSKEM NARODNEM PARKU IN DRUGOD PO SLOVENIJI

SEZNAM SLIK
INDEX OF PICTURES

Slika 1) Zaščitni znak Narodnega parka Gran Paradiso.....	10
Picture 1) The logo of the National Park, Gran Paradiso.....	10
Slika 2) Evropsko združenje za kozoroge je imelo leta 1994 svoje letno srečanje na Bledu.....	11
Picture 2) In 1994 the European Ibex Association held its annual convention at Bled.....	11
Slika 3) Naslovna stran glasila Evropskega združenja za kozoroge.....	13
Picture 3) The cover page of the publication of the European Ibex Association.....	13

Skica na strani 9: Saša Dalla Valle

SEZNAM KART
INDEX OF MAPS

Karta št. 1) Naseljevanje kozoroga v Alpah iz Narodnega parka Gran Paradiso (prirejeno po publikaciji: Gran Paradiso, Speciale).....	16
Map 1) The colonization of the Alps with ibex from Gran Paradiso National Park (adapted from the publication, Gran Paradiso Speciale).....	16
Karta št. 2) Območja kozoroga v Sloveniji.....	19
Map 2) Regions where the ibex live in Slovenia.....	19
Karta št. 3) Stanišča kozoroga v Triglavskem narodnem parku.....	31
Map 3) Settlement of ibex in Triglav national Park.....	31

Karti št. 1 in 2 je pripravil Saša Dalla Valle, območja kozoroga za karto št. 2 so pripravili: Zoran Komac, Miha Marenče in Branko Galjot. Karto št. 3 je pripravil Triglavski narodni park.

SEZNAM TABEL
INDEX OF TABLES

Tabela 1) Ocena številčnosti populacije kozorogov v Triglavskem narodnem parku v obdobju 1964 do 1993.....	31
Table 1) Estimates of the ibex population in Triglav National Park from 1964 to 1993.....	31
Tabela 2) Odstreli kozorogov v LD Bovec.....	40
Table 2) Shoot off the ibex in Hunting society Bovec.....	40
Tabela 3) Pregled številčnosti kozorogov v gojitvenem lovišču "Kozorog", Kamnik.....	44
Table 3) Estimates of the ibex population in Cultivation hunting field society "Kozorog", Kamnik.....	44

Shema za prepoznavanje kozorogov na straneh 34, 35, 36, 37 je povzeta po zgibanki Lovskega in ribiškega inšpektorata Graubunden, avtor: dr. Peider Ratti, risbe: dr. Peter Meile, z dovoljenjem avtorja.

LAHKO • VITAMINIZIRANO

ALPSKO MLEKO

Trajno mleko z 0,5% mlečne maščobe, z dodatkom vitaminov A (0,04 mg) in D (0,25 g)/100 ml.

Zmanjšuje poapnenje žil in zavira aterosklerozo. Priporočamo ga vsem, ki skrbijo za svoje zdravje, še posebej pa tistim, ki imajo preveč holesterola. Čeprav je skoraj brez maščobe, ima še vedno značilno poln okus.

NOVO!

